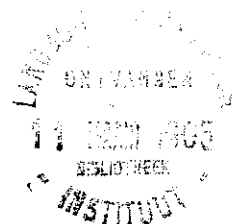

LUTTENBERG

Sociaal-economische schets van het
ruilverkavelingsgebied in Salland

L
7
102
A
Verslagen
No. 108

Januari 1965

65/263

INHOUDSOPGAVE

	Blz.
LIJST VAN BIJLAGEN	4
WOORD VOORAF	7
INLEIDING	9
HOOFDSTUK I ALGEMEEN SOCIAAL-ECONOMISCHE ASPECTEN	10
§ 1. Bevolking	10
§ 2. Beroepsbevolking	11
§ 3. Forensisme	13
HOOFDSTUK II ASPECTEN VAN DE AGRARISCH-ECONOMISCHE STRUCTUUR	16
§ 1. Hoofd- en nevenberoepen van de geregistreerden	16
§ 2. Bedrijfsgroottestructuur	17
§ 3. Wijzigingen in het aantal geregistreerden 1959-1964	20
§ 4. Verkaveling	21
§ 5. Eigendom en pacht	22
§ 6. Bedrijfsgebouwen en nutsvoorzieningen	23
HOOFDSTUK III DE LANDBOUWBEDRIJVEN	24
§ 1. Bedrijfstype en grondgebruik	24
§ 2. Veehouderij	24
§ 3. Veestalling en bedrijfsvoering	26
§ 4. Arbeidsbezetting	27
§ 5. Mechanisatie en loonwerk	28
§ 6. Bedrijfsresultaten	29
HOOFDSTUK IV ENKELE AGRARISCH-SOCIALE ASPECTEN	30
§ 1. De bedrijfshoofden	30
§ 2. De kinderen van de bedrijfshoofden	31
§ 3. Bedrijfsopvolging	32
§ 4. Vergroting, verplaatsing, verkoop	34

LIJST VAN BIJLAGEN

Blz.

1. Bevolking sinds 1910	36
2. Geboorten- en vestigingsoverschotten	37
3. Enige gegevens per wijk	38
4. Mannelijke beroepsbevolking	39
5. Mannelijke beroepsbevolking naar bedrijfstak	40
6. Woonforenzen	41
7. Woonforenzen: reistijd tot het werk	42
8. Woonforenzen: vervoermiddelen	43
9. Werkforenzen	44
10. Geregistreerde telplichtigen	45
11. Nevenberoepen van de B- en hoofdberoepen van de C-geregistreerden	46
12. Geregistreerden in groep D	47
13. De bedrijven ≥ 1 ha en de cultuurgrond (1910-1959)	48
14. Wijzigingen in het aantal geregistreerden (1959-1964)	49
15. Geregistreerden naar grootteklassen	50
16. Verdwenen geregistreerden (1959-1964)	51
17. Nieuw geregistreerden (1959-1964)	52
18. Overgedragen bedrijven in de periode 1959-1964	53
19. Verkaveling I	54
20. Verkaveling II	55
21. Verkaveling III	56
22. Eigendom en pacht (1964)	57
23. Eigendom en pacht (1959)	58
24. Gepachte grond	59
25. Verpachtende geënquêteerden	60
26. Bedrijfsgebouwen en woonhuis	61
27. Nutsvoorzieningen	62
28. Grondgebruik	63
29. Ontwikkeling van het grondgebruik	64
30. Bouwlandgebruik	65
31. Rundveehouderij	66
32. Melkveehouderij	67
33. Melkkoeien	68
34. Melkproduktie	69
35. Varkenshouderij	70
36. Leghennen	71
37. Veestalling op landbouwbedrijven	72
38. Bedrijfsvoering	73
39. Veestalling en bedrijfsvoering	74
40. Arbeidsbezetting	75
41. Arbeidsbezettingstypen	76
42. Vreemde arbeidskrachten	77
43. Arbeidskrachten	78
44. Werktuigen	79
45. Trekkracht op de bedrijven	80
46. Werkzaamheden door derden	81

Blz.

47. Bedrijfsuitkomsten	82
48. Leeftijdsopbouw	83
49. Onderwijs van de bedrijfshoofden	84
50. Standsorganisaties	85
51. Beroepen van de zoons van 15 jaar en ouder (van landbouwers)	86
52. Beroepen van de zoons van 15 jaar en ouder (van overige grond- gebruikers)	87
53. De ongehuwde dochters	88
54. Beroepen van de schoonzoons	89
55. Bedrijfsopvolging	90
56. Bedrijfsopvolgers	91
57. Vergroting, verplaatsing, verkoop	92

WOORD VOORAF

De Cultuurtechnische Dienst verzocht in november 1963 het Landbouw-Economisch Instituut een sociaal-economische schets te maken van het ruilverkavelingsgebied "Luttenberg". Behalve bestaande statistische documentatie over het betrokken gebied is tevens een in de zomer van 1964 door de Provinciale Directie van de Cultuurtechnische Dienst uitgevoerde bedrijfsregistratie in dit verslag verwerkt en toegelicht.

Van de verzamelde gegevens maakt de Cultuurtechnische Dienst gebruik bij de voorbereidingswerkzaamheden voor de ruilverkaveling en de samenstelling van het rapport ex art. 34 van de Ruilverkavelingswet.

Het blok omvat een gedeelte van de gemeente Raalte en voorts kleine delen van de gemeenten Hellendoorn, Ommen en Dalfsen. De oppervlakte bedraagt $\pm$ 5000 ha.

Dit verslag is opgemaakt door de afdeling Streekonderzoek.

DE DIRECTEUR,

's-Gravenhage, januari 1965

(Prof.dr. A. Kraal)

INLEIDING

Het onderwerp van deze sociaal-economische schets is de in voorbereiding zijnde ruilverkaveling "Luttenberg", een zandgebied met gemengde bedrijven vrijwel geheel gelegen in het noordoostelijke deel van het Overijsselse Salland.

Verreweg het grootste deel van het gebied ligt in de gemeente Raalte, bovendien zijn delen van de gemeenten Hellendoorn, Ommen, Dalfsen en Heino bij deze ruilverkaveling betrokken. De begrenzing wordt in het noorden gevormd door het Overijssels Kanaal, in het westen door het zijkanaal Deventer-Lemelerveld, in het zuiden door de spoorlijn Zwolle-Almelo en in het oosten voor een groot deel door de Hellendoornseberg. Op bijgaande kaart 1) is de begrenzing aangegeven.

Het statistische materiaal dat het belangrijkste bestanddeel van deze schets vormt is verkregen uit individuele gegevens van alle in het gebied wonende telplichtige geregistreerden (volgens de maatstaven voor de Landbouwtelling van het Centraal Bureau voor de Statistiek). Deze gegevens zijn afkomstig van de door de Cultuurtechnische Dienst in 1964 gehouden bedrijfsregistratie alsmede van reeds bestaand statistisch materiaal uit de landbouwtellingen 1959 en 1964. Uitsluitend per gemeente voorhanden zijnde gegevens van algemene aard zijn verkregen uit de algemene volkstelling 1960, de volks- en beroepstelling 1947, de algemene woningtelling 1956 en andere C.B.S.-statistieken.

Van de vrij omvangrijke literatuur over de gemeente Raalte is waar nodig gebruik gemaakt. Dit betreft o.a. een drietal door het Economisch Technologisch Instituut Overijssel uitgebrachte rapporten nl. "Rapport betreffende een structuuronderzoek in de gemeente Raalte" 1955; "Raalte een gemeente in sterke ontwikkeling" 1961 en "Korte documentatie van industriële vestigingsfactoren in de gemeente Raalte" 1964. Van de Stichting Overijssel (Provinciaal Opbouworgaan) verscheen in juni 1963 "Sociale kaart van de gemeente Raalte". Andere gegevens over Raalte bevat het "Kleine-Boerenvraagstuk op de zandgronden" een door het L.E.I. in 1948 begonnen en in 1952 en 1957 herhaald onderzoek.

1) Opgenomen met toestemming van de Topografische Dienst. Reproductie van het kaartfragment is verboden.

HOOFDSTUK I

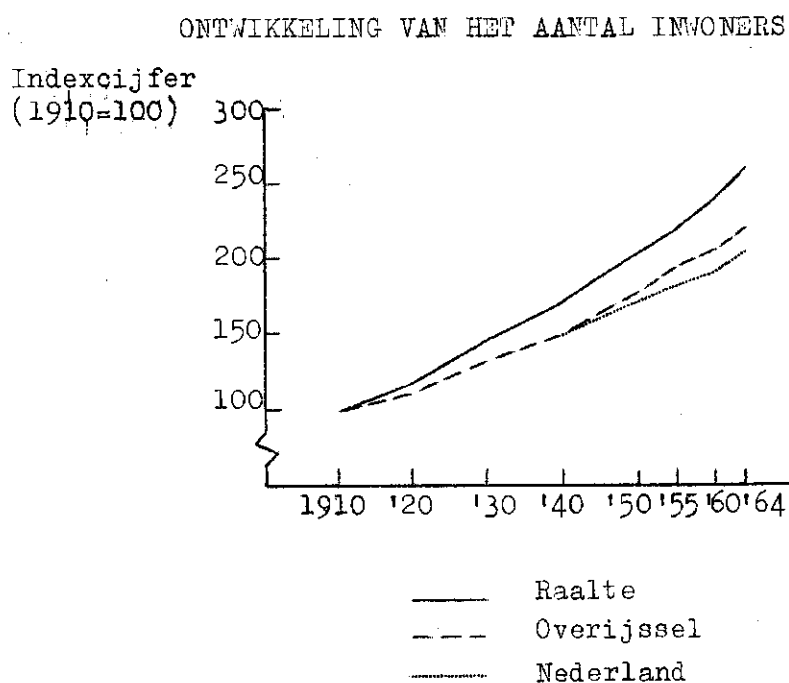
ALGEMEEN SOCIAAL-ECONOMISCHE ASPECTEN

Voor de beschouwing van de sociaal-economische aspecten van een gebied zijn in het algemeen alleen statistische gegevens per gemeente voorhanden. Zoals uit de inleiding reeds is gebleken bestaat de ruilverkaveling "Luttenberg" uit onderdelen van een vijftal gemeenten. Hier van zijn er vier die slechts een klein gedeelte van het blok omvatten, het grootste deel behoort tot de gemeente Raalte. Het in het blok liggende gedeelte van Raalte bestaat echter maar ongeveer uit een kwart van de oppervlakte van deze gemeente terwijl de hoofdkern buiten de ruilverkaveling ligt. Niettemin is gemeend in dit hoofdstuk enige beschouwingen op te moeten nemen over de gemeente Raalte.

§ 1. B e v o l k i n g (bijlagen 1 t/m 3)

Raalte is een snel groeiende gemeente. Dit blijkt uit de toeneming van de bevolking welke zich in ruim 50 jaar (1910-1964) van 6600 tot ruim 17000 inwoners heeft uitgebreid. Deze groei was sterker dan die van de provincie en het Rijk en is vrijwel geheel toe te schrijven aan het hoge geboortenverschot. Hier staat maar een klein negatief migratiesaldo tegenover.

Grafiek 1

Door deze bevolkingstoename is, met name na 1947, vooral het aantal inwoners van het dorp Raalte sterk uitgebreid. Er was evenwel ook een relatief sterke stijging van het inwonertal in o.a. de kerkdorpen Luttenberg en Mariënheem. Tegenover de toegenomen vestiging in de dorpen staat een slechts zeer geringe vermeerdering van de bevolking op het platteland. Het een en ander blijkt uit het E.T.I.O.-rapport 1) over Raalte waarin deze cijfers voor de jaren 1947 en 1960 vergelijkbaar zijn gemaakt.

Tabel 1

INWONERS PER WIJK

	Aantal inwoners		Indexcijfer (1947= 100)
	1947	1960	
Dorp Raalte	3301	5379	163
Luttenberg	354	572	162
Mariënheem	195	284	146
Heeten	703	1040	148
Broekland	319	407	128
Nieuw Heeten	258	335	130
Verspreide huizen	7366	7624	104
Gehele gemeente	12496	15641	125

Bron: E.T.I.O. 1)

De bevolking van Raalte is vrij sterk autochtoon, 77% is in de woongemeente en slechts 7% buiten Overijssel geboren. Het merendeel van de bevolking in het gebied is rooms-katholiek; met name de bewoners van de kern Luttenberg zijn vrijwel allen rooms-katholiek.

§ 2. B e r o e p s b e v o l k i n g (bijlagen 3 t/m 5)

De beschouwing van de mannelijke beroepsbevolking is gebaseerd op de twee laatste volkstellingen van 1947 en 1960. In deze periode, waarin de totale bevolking met 27% vermeerderde, is de mannelijke beroepsbevolking met 13% toegenomen.

In de leeftijdsopbouw van de bevolking kwam weinig verandering; die van de mannelijke beroepsbevolking vertoont een wijziging in de leeftijdsklassen van 25-39 jaar en bij die van 50-64 jaar. Later gaan werken en/of sterkere migratie van de jongeren zijn vermoedelijk wel de oorzaken van deze verschuivingen.

1) "Raalte, een gemeente in sterke ontwikkeling", Economisch-Technologisch Instituut, Overijssel 1961.

Tabel 2

LEEFTIJDOPBOUW RAALTE

		Totaal-aantal	Perc. in de leeftijdsklasse van ____ jaar					
			< 20	20-24	25-39	40-49	50-64	≥ 65
Bevolking	1947	12496	47	8	18	10	10	7
	1960	15880	47	7	19	9	11	7
Mannelijke beroepsbevolking	1947	3838	16	14	31	16	16	7
	1960	4354	13	13	34	17	19	4

Bron: C.B.S.

Belangrijke veranderingen traden wel op in de beroepenstructuur. Raalte is niet langer een overwegend agrarische gemeente gezien de vermindering van het aantal agrariërs van 59 tot 39% van de mannelijke beroepsbevolking. Hiertegenover nam vooral het aandeel van de in de industrie werkenden toe. Verder is in de groep overigen het aandeel van bosbouw en ontginning sterk verminderd terwijl de sector dienstverlening is toegenomen.

Tabel 3

MANNELIJKE BEROEPSBEVOLKING RAALTE

Jaar	Aantal	Percentage werkzaam in			
		landbouw 1)	nijverheid	handel en verkeer	overigen
1947	3838	59	22	8	11
1960	4354	39	40	11	10

1) Exclusief bosbouw en ontginning.

Bron: C.B.S.

Overwegend agrarisch is nog wel het in de ruilverkaveling gelegen deel van Raalte, waarvoor in onderstaand staatje het percentage van de mannelijke beroepsbevolking, in 1960 werkzaam in de landbouw is weergegeven.

Luttenberg	43%
Verspreide huizen bij Luttenberg	67%
Mariënheem	52%
Verspreide huizen bij Mariënheem	53%

De grote veranderingen welke zich in de landbouw hebben voltrokken zijn veroorzaakt doordat de aantallen meewerkende zoons en landarbeiders respectievelijk bijna en meer dan gehalveerd zijn.

Tabel 4

MANNELIJKE AGRARISCHE BEROEPSBEVOLKING RAALTE

	Aantal personen in		Index (1947=100)
	1947 1)	1960	
Zelfstandigen	1064	1125	106
Meewerkende gezinsleden	635	338	53
Arbeiders	470	216	46

1) Exclusief 73 tijdelijk niet-werkenden.

Bron: C.B.S.

Opmerkelijk is dat het aantal zelfstandigen zelfs nog is toegenomen, een kwestie waarop in hoofdstuk II nader zal worden ingegaan. Het aantal arbeiders is voor een gebied met overwegend kleine bedrijven zonder tuinbouw zeker niet gering. Hoofdzakelijk zijn dit boerenzoons die na enige tijd als inwonende knecht of arbeider op andere bedrijven te hebben gewerkt zelfstandig boer trachten te worden. Nu dit maar voor een aanmerkelijk geringer aantal mogelijk is, en het benodigde aantal arbeidskrachten op de bedrijven daalt, zijn vele landarbeiders tegelijk met vele eerst meewerkende zoons (waarvoor hetzelfde geldt) uit de landbouw verdwenen.

§ 3. F o r e n s i s m e (bijlagen 4 en 6 t/m 9)

De plaatselijke werkgelegenheid in Raalte heeft de toegenomen beroepsbevolking niet geheel kunnen opnemen, hoewel de niet-agrarische werkgelegenheid van 1947 tot 1960 toch aanzienlijk is uitgebreid. Dit is zeer wel verklaarbaar want behalve het toegenomen absolute aantal beroepspersonen is ook een groot aantal voorheen in de landbouw (inclusief bosbouw en ontginning) werkende mannen op de niet-agrarische arbeidsmarkt verschenen. Ook in de jaren na 1960 is van een toeneming van de niet-agrarische, met name de industriële, werkgelegenheid sprake. Volgens het meest recente E.T.I.O.-rapport 1) nam het aantal in de industrie werkende mannen van 686 medio 1960 toe tot 824 medio 1963. Deze sterk aan één bedrijf gebonden uitbreiding werd echter nog onvoldoende geacht.

1) "Korte documentatie van industriële vestigingsfactoren in de gemeente Raalte", 1964 (pag. 7).

Tabel 5

BEROEPSBEVOLKING EN FORENSISME RAALTE

	Aantal	
	1947	1960
Totale mannelijke beroepsbevolking	3838	4354
Inkomende forenzen	+ 128	285 1)
	3966	4639
Uitgaande forenzen	- 298	898
	3668	3741
Agrariërs (incl. bosbouw en ontginning)	- 2418	1717
Niet-agrariërs	1250	2024

1) Exclusief niet-dagelijks heen en weer reizenden.

Bron: C.B.S.

Gezien het voorgaande is het dus niet verwonderlijk dat het forensisme sterk is toegenomen; het is meer dan verdubbeld. Dit geldt zowel voor de dagelijks uitgaande als voor de overige (niet-dagelijkse of on-eigenlijke) pendelaars. De dagelijks inkomende pendelaars, welk aantal maar nauwelijks de helft van het uitgaande is, namen eveneens belangrijk toe.

Tabel 6

FORENSISME RAALTE

		Aantal mannen	
		1947	1960
Uitgaande pendel (woonforenzen)	dagelijks	212	588
	overigen	86	310
	totaal	298	898
Inkomende pendel (werkforenzen)	dagelijks	105	285
	overigen	23	.
	totaal	128	.

Bron: C.B.S.

De meeste uitgaande pendelaars uit Raalte werken in Deventer, gevolgd door Hellendoorn. In laatstgenoemde gemeente werkt het merendeel van de in het ruilverkavelingsgebied wonende forenzen 1).

1) Zie "Raalte, een gemeente in sterke ontwikkeling", E.T.I.O.-1961 (pag. 54).

Twee derde van de uitgaande pendelaars werkt in de industrie, slechts een enkeling in de landbouw. Doorgaans tracht men niet te ver weg werk te vinden want hoewel maar nauwelijks de helft in aangrenzende gemeenten werkt bedraagt de reistijd voor 80% (van de uitgaande mannen en vrouwen) niet meer dan één uur. De meest gebruikte vervoermiddelen zijn de (brom)fiets (44%) en de bus (38%).

De werkforenzen (inkomende pendelaars) komen bijna allen uit aangrenzende gemeenten; het merendeel van hen werkt in de industriële sector met name in de rubberindustrie (Hevea).

HOOFDSTUK II

ASPECTEN VAN DE AGRARISCH-ECONOMISCHE STRUCTUUR

Voor de verwerking van individuele gegevens - die een belangrijke basis vormen van de in deze schets opgenomen tabellen - is tweeërlei materiaal voorhanden nl. de C.D.-bedrijfsregistratie en de Landbouwtellingen van het C.B.S.

De C.D.-bedrijfsregistratie is uitgevoerd in de periode januari t/m september 1964, de Landbouwtellingen zijn momentopnamen (metellingen) en hiervan zijn gegevens voor verscheidene jaren (1959 en 1964) opgenomen. Daarvoor is gemeend de indeling in de tabellen, in dit en de volgende hoofdstukken, voor wat betreft beroepsgroepen en grootteklassen op de Landbouwtellingen te moeten baseren. De gegevens van de C.D.-bedrijfsregistratie zijn verwerkt van degenen die ook bij de Landbouwtelling geregistreerd zijn, ingedeeld naar bij laatstgenoemde telling gehanteerde beroepsgroepen en grootteklassen. Ten gevolge van het feit dat niet iedereen aan de C.D.-bedrijfsregistratie wilde medewerken, komen in een aantal tabellen en bijlagen verschillen in aantallen getelde bedrijven voor.

§ 1. H o o f d - e n n e v e n b e r o e p e n v a n d e g e r e - g i s t r e e r d e n (bijlagen 10 t/m 12)

Tijdens de Landbouwtelling mei 1964 woonden er in het ruilverkavelingsgebied "Luttenberg" 498 geregistreerden. Onder geregistreerden zijn hier verstaan degenen die ook telplichtig zijn voor de Landbouwtelling. Dit houdt in dat zij in de land- of tuinbouw geheel of gedeeltelijk hun bestaan vinden en tevens:

- ten minste 1 ha cultuurgrond in gebruik hebben;
- dan wel een tuinbouwbedrijf uitoefenen (ongeacht de grootte);
- dan wel ten minste 1 rund, 1 fokvarken, 3 mestvarkens, 3 schapen of ten minste 51 hoenders of eenden houden.

Uit deze definitie valt al direct af te leiden dat niet alle geregistreerden hun hoofdbron van bestaan in de land- of tuinbouw vinden maar naast hun grondgebruik een ander beroep uitoefenen. Zoals gebruikelijk zijn de geregistreerden, mede met de hulp van ter plaatse goed bekende personen, onderscheiden in beroepsgroepen. Deze groepen zijn:

- A. zuivere landbouwers of tuinders;
- B. landbouwers met een nevenberoep dat minder dan de helft van de arbeidstijd vereist;
- C. niet-agrariërs met grondgebruik. In deze groep wordt minder dan de helft van de tijd aan het eigen landbouwbedrijf besteed;
- D. rustende boeren, tuinders of niet-agrariërs die nog enig grondgebruik of vee aanhouden.

Voorts zijn enkele geregistreerden ondergebracht in een groep, "speciale bedrijven", omdat deze bedrijven qua opzet en/of bedrijfsvoering afwijken van het in de streek gangbare patroon.

In tabel 7 is een overzicht gegeven van de indeling in beroepsgroepen en bedrijfsgrootteklassen. De indeling in grootteklassen is hier en in het vervolg van deze schets gebaseerd op de oppervlakte cultuurgrond in ha gemeten maat volgens de landbouwtelling van het desbetreffende jaar.

Tabel 7

GEREGISTREERDEN NAAR BEROEPSGROEP

	to- taal	Aantal geregistreeerden				
		in de beroepsgroepen				
		A	B	C	D	spec.
Zonder cultuurgrond	5	-	-	2	2	1
< 1 ha	24	-	-	17	6	1
1- 5 ha	140	28	14	72	22	4
5-10 ha	179	130	21	26	2	-
10-15 ha	93	89	2	2	-	-
15-20 ha	37	32	5	-	-	-
≥ 20 ha	20	17	1	2	-	-
Alle geregistreeerden	498	296	43	121	32	6

Bron: C.B.S.-1964.

Van alle 498 geregistreeerden heeft slechts 1% geen en 5% minder dan 1 ha cultuurgrond in gebruik en behoort 30% tot de beroepsgroepen C en D.

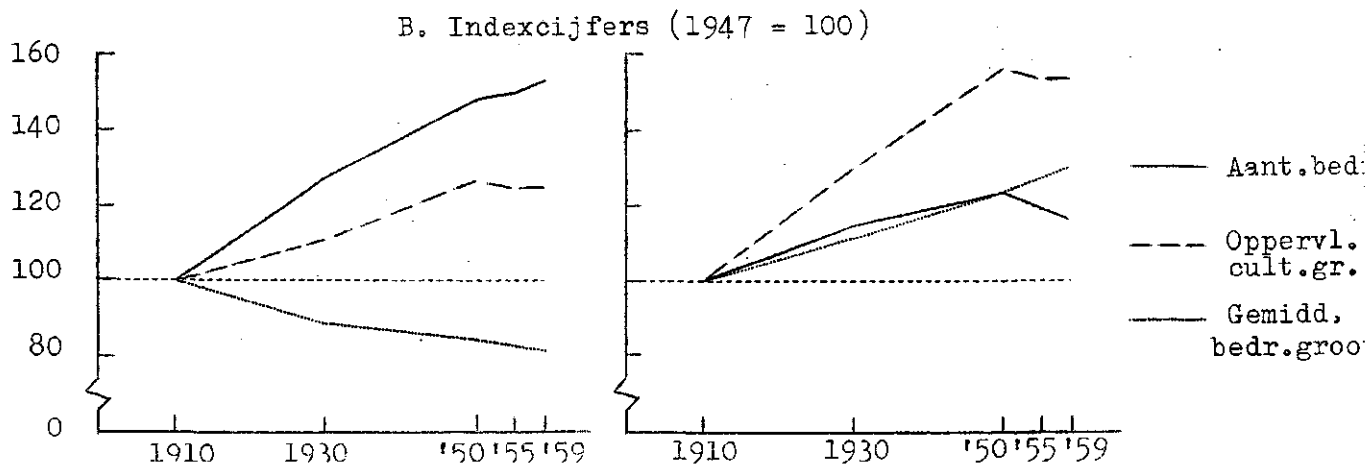
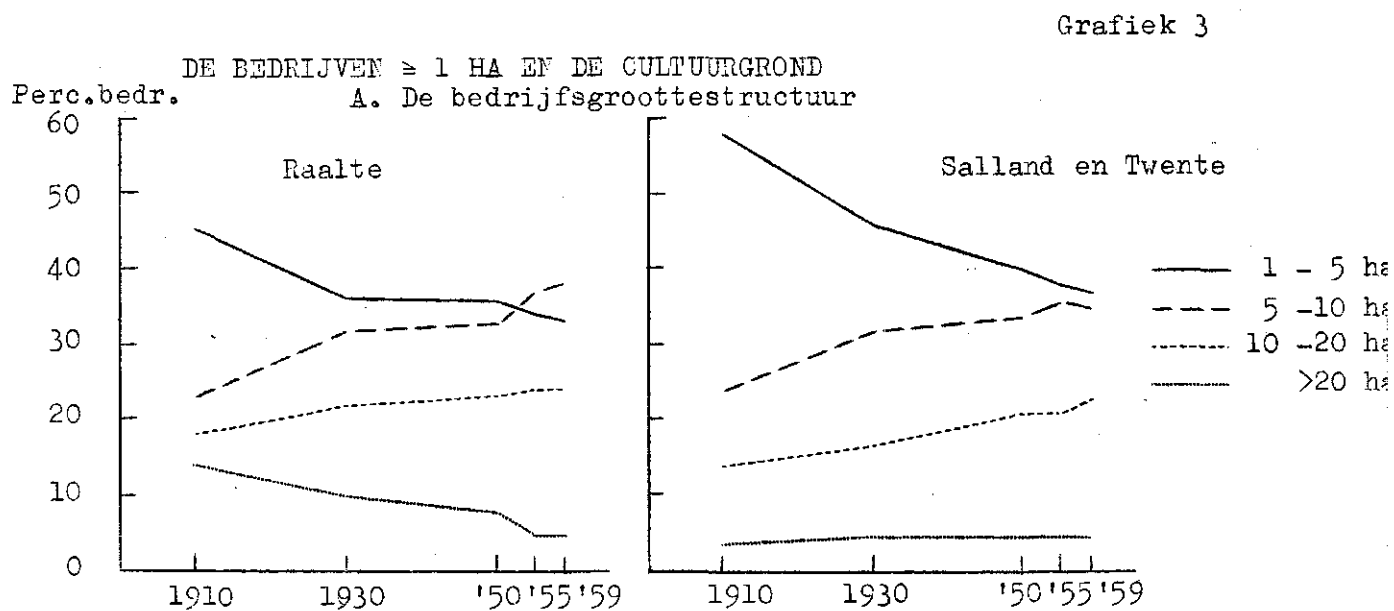
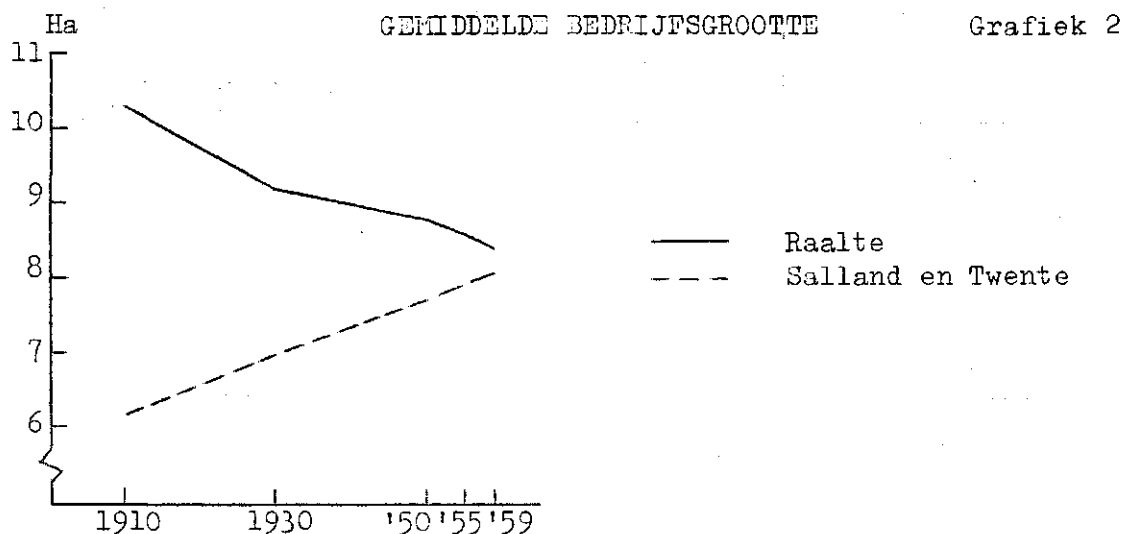
Aangezien het nevenberoep van de B-grondgebruikers meestal nauw verwant is aan de landbouw, terwijl daarnaast het eigen landbouwbedrijf de meeste arbeidstijd vergt, zijn in het vervolg van deze schets de A- en B-grondgebruikers bij elkaar gevoegd en met de term "landbouwers" aangeduid. Bijna driekwart (72%) van de grondgebruikers met 1 ha of meer cultuurgrond is landbouwer en 22% heeft een ander hoofdberoep (groep C).

Het meest voorkomende nevenberoep van de B-grondgebruikers is melkrijder. Bij de C-geregistreeerden hoorden in 1959 nog een belangrijk aantal landarbeiders, deze zijn thans vrijwel verdwenen. De meest voorkomende beroepen in de C-groep zijn fabrieksarbeider en grondwerker. De meeste D-geregistreeerden waren voorheen landbouwer of landarbeider.

§ 2. Bedrijfsgroottestructuur (bijlage 13)

Aan de hand van bestaand statistisch materiaal is voor de gemeente Raalte als geheel een overzicht te geven van de ontwikkeling van het aantal bedrijven en de oppervlakte cultuurgrond (van alle grondgebruikers ≥ 1 ha). Dezelfde cijfers van het landbouwgebied "Salland en Twente" zijn ter vergelijking opgenomen. Deze gegevens omvatten de periode 1910-1959; wat er nadien (1959-1964) in het ruilverkavelingsgebied als zodanig is veranderd wordt in de volgende paragraaf behandeld.

Het meest opmerkelijke is dat in de gemeente Raalte de gemiddelde bedrijfsgrootte in deze halve eeuw met bijna 2 ha is afgenomen. In het landbouwgebied nam de gemiddelde grootte ongeveer evenveel toe. Ook in soortgelijke andere gebieden worden doorgaans vergrotingen van de gemiddelde bedrijfsoppervlakte geconstateerd.

Als voornaamste oorzaak van deze wijzigingen is de grote uitbreiding van het aantal bedrijven (met ruim de helft) aan te wijzen. De oppervlakte cultuurgrond is, door ontginning, eveneens uitgebreid doch maar met een kwart.

Van 1910 tot 1950 zijn de kleinste bedrijven (< 5 ha), hoewel in aantal toegenomen, in relatieve betekenis verminderd. Na 1950 begint ook het aantal zeer kleine bedrijven af te nemen. Verder zijn de grootste bedrijven (≥ 20 ha) sterk in aantal afgenomen. Hiertegenover staat een grote uitbreiding van het aantal bedrijven in de grootteklassen van 5-10 en van 10-20 ha. Deze uitbreiding is behalve door ontginning ook in belangrijke mate het gevolg van splitsing van bestaande bedrijven. Door de schaarste aan cultuurgrond enerzijds en het - in deze doorgaans kinderrijke gezinnen - grote aantal zoons die boer wilden worden anderzijds, ging men er eerder toe over vooral de grote bedrijven te splitsen. Uit nog aanwezig basismateriaal (individuele gegevens van oudere L.E.I.-onderzoekingen) bleek dat 13% van de in 1957 in het blok wonende landbouwers hun bedrijf door splitsing hadden verkregen. Dit betrof bijna uitsluitend bedrijven van 5-15 ha.

In het landbouwgebied nam het aantal bedrijven minder en de oppervlakte cultuurgrond veel meer toe, terwijl hier het aantal van de grootste bedrijven wel is uitgebreid.

Na deze historische gegevens voor de gehele gemeente Raalte volgt thans een beschouwing van de huidige structuur van het ruilverkavelingsgebied. In 1964 was 84% van de landbouwbedrijven kleiner dan 15 ha met 45% in de klasse van 5-10 ha. Ruim een kwart (27%) had 10-15 ha cultuurgrond. De gemiddelde grootte van de landbouwbedrijven is 10,4 ha. Het samenvattend kengetal van de bedrijfsgroottestructuur, het aantal bedrijven van 1-10 ha per 1000 ha cultuurgrond, bedraagt 55. Dit wijst eveneens op een overwegen van het kleine bedrijf.

Tabel 8

GEMIDDELDE BEDRIJFSGROOTTE

	Aantal bedr. ≥ 1 ha	Oppervlakte cultuurgrond ≥ 1 ha in ha	Gem. be- drijfs- grootte in ha	Aantal landbouw- bedr. van 1-10 ha per 1000 ha cul- tuurgrond
Landbouwers	339	3541	10,4	55
C-groep	102	450	4,4	.
D-groep	24	62	2,6	.
Spec.-groep	4	11	2,8	.

Bron: C.B.S.-1964.

De overige grondgebruikers met 1 ha of meer cultuurgrond, omvattend 28% van het totaal aantal, hebben 13% van de grond in gebruik. Hierbij is met name de groep C-grondgebruikers niet zonder betekenis, gezien aantal (22%) en oppervlakte grond (11%).

§ 3. Wijzigingen in het aantal geregistreerden 1959-1964 (bijlagen 14 t/m 18)

In aansluiting op de vorige paragraaf zal thans worden gezien of en welke veranderingen zich de afgelopen vijf jaar (1959-1964) in de beroeps- en bedrijfs-grootte-structuur in het ruilverkavelingsgebied hebben voorgedaan. Hierbij worden niet alleen betrokken de veranderingen in het aantal geregistreerden, maar ook de verschuivingen tussen de beroepsgroepen, de overdrachten, ontbindingen en stichtingen van bedrijven in die periode.

Tabel 9

GEREGISTREERDEN 1959-1964

	Aantal geregistreerden				Index 1964 (1959=100)	
	1959		1964			
	totaal	≥ 1 ha	totaal	≥ 1 ha	totaal	≥ 1 ha
Landbouwers	361	361	339	339	94	94
C-groep	105	88	121	102	115	116
D-groep	29	24	32	24	110	100
Spec.-groep	7	4	6	4	86	100
Alle geregistreerden	502	477	498	469	99	98

Bron: C.B.S.

Uit de cijfers van de gehele gemeente Raalte is reeds gebleken dat het aantal grondgebruikers ≥ 1 ha tot en met 1959 steeds toenam. In dit licht gezien kan de geringe vermindering van het aantal geregistreerden, die blijkens tabel 9 in de na 1959 verlopen periode is opgetreden, misschien nog wel niet als een ommezwaai maar toch wel als een stagneren van de vroeger gestage toeneming worden aangemerkt. Het een en ander steekt overigens scherp af bij vele andere gebieden waar het aantal geregistreerden vaak met 1 tot zelfs 3% per jaar vermindert. Het aantal landbouwbedrijven vertoont echter wel een reële vermindering, deze bedraagt ruim 1% per jaar. Alleen de niet-agrariërs (groep C) namen noemenswaardig in aantal toe. Vanwege gezins- en/of bedrijfsomstandigheden werden vooral boeren met kleine bedrijven (< 10 ha) kennelijk gedwongen een andere werkring te zoeken. Alleen in deze grootteklassen verminderde namelijk het aantal landbouwbedrijven.

De belangrijkste oorzaak van de verandering in het aantal geregistreerden per beroepsgroep is de overgang van de ene naar de andere beroepsgroep, want er kwamen bijna evenveel nieuwe geregistreerden bij als er zijn verdwenen.

Bij de landbouwers bijvoorbeeld zijn 7 bedrijven verdwenen en 4 nieuw ontstaan; 32 verlieten de beroepsgroep en zijn van beroep veranderd (27, waarvan 11 al een nevenberoep hadden) of gingen rusten (5), terwijl er 13 boeren werden (7 uit de C-groep en uit de D- en spec.-groep elk 3). Duidelijk wordt hierdoor geïllustreerd dat de vermindering van het aantal boeren langs wegen van geleidelijkheid verloopt, namelijk via beroepsverandering (groep C) of gaan rusten (groep D) waarbij dan (voorlopig) nog het gehele bedrijf of een groter of kleiner deel daarvan wordt aangehouden.

Het aantal werkelijk verdwenen bedrijven is gering (22 in 5 jaar) en bestaat bovendien nog voor de helft uit bedrijfjes van C-geregistreerden; ook de overige betroffen bijna uitsluitend bedrijven van minder dan 10 ha. Oorzaken van verdwijnen waren meest het loslaten van het grondgebruik (of de veehouderij) en ouderdom. Ook de weinige nieuw gestichte bedrijven zijn meestal klein en vallen veelal in groep C. Afsplitsing van bestaande bedrijven was hierbij, vooral voor de landbouwers, de belangrijkste oorzaak.

Wijziging in de bedrijfsleiding, d.w.z. overdracht van bedrijven, had voornamelijk plaats op de landbouwbedrijven. In de afgelopen 5 jaar (1959-1964) zijn 51 landbouwbedrijven overgedragen (dat is 10,2 per jaar). Dit betekent dat 3% van de boerenbedrijven jaarlijks een andere gebruiker krijgt. De voornaamste redenen van abdicatie zijn ouderdom en overlijden van het bedrijfshoofd. In de meeste gevallen wordt het bedrijf door een zoon of schoonzoon voortgezet.

§ 4. V e r k a v e l i n g (bijlagen 19 t/m 21)

Over de verkavelingstoestand staan gegevens van de C.D.-bedrijfsregistratie 1964 ter beschikking. Echter alleen voor wat betreft de in het ruilverkavelingsgebied gelegen kavels 1). De oppervlakte grond in gebruik buiten het blok is echter niet groot (5%). De landbouwers hebben in het gebied per bedrijf gemiddeld 3,2 kavels van gemiddeld 3,33 ha 2) groot. Een verkavelingstoestand dus welke vrij gunstig mag worden genoemd. Zonder hierop verder in te gaan zij opgemerkt dat de verspreide ligging van de bedrijfsgebouwen zowel van grote als kleine bedrijven, mede tot deze relatief gunstige situatie heeft bijgedragen.

Van een behoorlijk aantal landbouwbedrijven (23%) ligt alle grond aan één stuk en bijna de helft van alle boerenbedrijven heeft maar 1 of 2 kavels. Opgemerkt dient te worden dat in een klein deel van het gebied (Elskamp) een vrijwillige ruilverkaveling is uitgevoerd. Desondanks en in aanmerking genomen dat de buiten het blok gelegen kavels niet in de beschouwing zijn opgenomen is volgens tabel 10 de verkavelingssituatie in het gebied kennelijk minder gunstig dan van de gemeente Raalte als geheel. Immers de cijfers van 1959 zijn voor de gemeente Raalte wat betreft aantal en oppervlakte iets gunstiger dan voor het ruilverkavelingsgebied.

1) Als een kavel is beschouwd een stuk grond van één gebruiker, dat geheel door grond van anderen of door wegen of waterlopen is omringd.

2) Oppervlakte in ha kadastrale maat.

Tabel 10

BEDRIJFSVERKAVELING

	Aantal bedr.	Aantal kavels per bedr.	Gemidd. kavel- grootte in ha	Percentage bedrijven met _____ kavels				
				1	2 t/m 4	5 t/m 9	≥ 1	
Landbouwers								
Ruilverkavelingsgebied 1964 1)	339	3,2	3,33 2)	23	57	17	3	
Ruilverkavelingsgebied 1959	361	2,5	4,02 3)	38	50	12	1	

Alle bedrijven ≥ 1 ha								
Ruilverkavelingsgebied 1959	477	2,3	3,71 3)	45	46	9	0	
Gemeente Raalte 1959	1299	2,1	4,10 3)	49	45	6	0	

- 1) Exclusief buiten het blok gelegen kavels.
- 2) Kadastrale maat.
- 3) Gemeten maat.

Bronnen: C.D.-1964; C.B.S.-1959.

De in bovenstaande tabel voorkomende verschillen tussen C.B.S.- en C.D.-gegevens zijn voornamelijk aan verschil in telcriteria toe te schrijven. Het C.B.S. heeft alleen cultuurgrondkavels opgenomen, terwijl door de C.D. alle kavels, ook b.v. huiskavels zonder cultuurgrond, zijn geregistreerd.

Bovenstaande beschouwing gaat voorbij aan de situatie betreffende kavelvormen, kavelontsluiting en boerderijontsluiting. Kwantitatieve gegevens zijn in het kader van deze schets niet bewerkt. Het zijn uiteraard wel belangrijke aspecten van de verkavelingstoestand.

§ 5. Eigendom en pacht (bijlagen 22 t/m 25)

Evenals voor de verkaveling geeft de C.D.-bedrijfsregistratie ook voor de eigendom-pachtverhouding alleen cijfers voor zover het in het gebied gelegen gronden betreft.

Blijkens genoemde registratie is deze grond voor het overgrote deel in eigendomgebruik, slechts 9% wordt gepacht. 82% van de landbouwbedrijven is volledig eigendom. Met name op enkele grotere landbouwbedrijven is pachtland van enige betekenis.

Oudere gegevens over de gepachte grond (uit de Landbouwtelling 1959) tonen aan dat iets meer behuist (dus met bedrijfsgebouwen) dan los wordt gepacht. Een opmerkelijk groot gedeelte (bijna 2/3) is eigendom van particulieren-niet-agrariërs. Minder dan een derde wordt gepacht van boeren en ongeveer 10% is pacht van ouders. Deze cijfers wettigen de veronderstelling dat veel van deze pacht als "veilig" kan worden beschouwd.

§ 6. Bedrijfsgebouwen en nutsvoorzieningen (bijlagen 26 en 27)

Evenals de grond zijn ook de bedrijfsgebouwen en het woonhuis bijna alle in eigendomgebruik.

Omtrent de ouderdom van de hoofdbedrijfsgebouwen (gegevens gemeente Raalte, Landbouwtelling 1961) zij opgemerkt dat ruim de helft (52%) is gebouwd voor 1915. In Raalte staan relatief meer oude boerderijen (gebouwd voor 1850) dan in het landbouwgebied Salland en Twente.

In het ruilverkavelingsgebied kunnen de openbare nutsvoorzieningen goed worden genoemd. Volgens de bedrijfsregistratie 1964 waren alle landbouwbedrijven aangesloten op het elektriciteitsnet en had 62% ook krachstroom. Slechts 12 bedrijven (van degene waarvan de gegevens bekend waren) bleken niet op het waterleidingnet te zijn aangesloten. Opmerkelijk is dat vele boeren (bijna de helft) telefoon hebben. Gezien de verspreide ligging van de boerderijen is dit overigens wel gunstig.

HOOFDSTUK III

DE LANDBOUWBEDRIJVEN

§ 1. Bedrijfstype en grondgebruik (bijlagen 28 t/m 30)

Zoals algemeen op de zandgronden komen ook in dit ruilverkavelingsgebied vrijwel uitsluitend gemengde bedrijven voor. In "Luttenberg" betekent dit dat de cultuurgrond voor vijf zesde deel uit grasland bestaat en er hoegenaamd geen tuinbouw voorkomt. De akkerbouw, voor 90% graanteelt, staat geheel in dienst van de veehouderij. De bedrijfsvoering richt zich vooral op de melkveehouderij terwijl varkens en kippen op vele bedrijven eveneens belangrijke onderdelen vormen.

Tabel 11

GRONDGEBRUIK 1)

		Percentage	
		bouwland	grasland
Landbouwers	1959	18	82
	1964	16	84
Overige grondgebruikers	1959	17	83
	1964	15	85

1) Van grondgebruikers in het ruilverkavelingsblok.

Bron: C.B.S.

In het ruilverkavelingsgebied is gedurende de laatste 5 jaar het al grote graslandareaal nog toegenomen. Dit had plaats op de bedrijven < 20 ha, op de grootste bedrijven verscheen wat meer bouwland. Overigens is er wat betreft de bouwland-graslandverhouding weinig verschil tussen de onderscheiden grootteklassen. Volgens de cijfers van de gehele gemeente Raalte heeft al vanaf 1910 ontmenging plaatsgehad, in die zin dat steeds meer bouwland in grasland is omgezet.

Speciale bedrijven, dus die welke qua opzet en bedrijfsvoering sterk van het "normale" patroon afwijken, worden in "Luttenberg" zeer weinig aangetroffen. Het zijn er slechts zes waarvan drie pluimveehouders, één tuinder, één kuikenbroeder en één varkensfokvereniging.

§ 2. Veehouderij

a. Rundvee (bijlagen 31 t/m 34)

Bij het rundvee ligt de nadruk geheel op de melkveehouderij, vee-weiderij komt vrijwel niet voor. De jongveebezetting kan voldoende hoog

geacht worden om de veestapel door eigen aanfok in stand te houden. Naarmate de bedrijven groter zijn wordt meer jongvee (kalveren + pinken) gehouden en daalt de veedichtheid uitgedrukt in aantal melkkoeien per 100 ha grasland. Voor wat de melkveehouderij op landbouwbedrijven betreft zijn de belangrijkste gegevens hiervan in tabel 12 samengevat.

Tabel 12

MELKVEEHOUDERIJ 1)

	Aantal bedr. met melkvee	Aantal melkkoeien		Aantal bedrijven met melkkoeien			
		per bedr.	per 100 ha grasland	1-9	10-14	15-19	≥ 20
1- 5 ha	42	5,8	158	42	-	-	-
5-10 ha	151	8,9	144	89	57	5	-
10-15 ha	91	13,3	131	5	56	29	1
15-20 ha	37	17,9	126	-	5	20	12
≥ 20 ha	18	24,1	102	-	2	3	13
Alle groot- teklassen	339	11,5	131	136	120	57	26
Percentage bedrijven met een melkma- chine				13	61	86	96

1) Op landbouwbedrijven.

Bron: C.B.S.-1964

De veedichtheid is de laatste vijf jaar, vooral op de landbouwbedrijven van 5-20 ha, behoorlijk toegenomen en ligt op een zelfde niveau als in vergelijkbare ruilverkavelingsgebieden wordt aangetroffen.

Het aantal melkkoeien per bedrijf is op de landbouwbedrijven sinds 1959 met 1,6 toegenomen. 35% van de boeren hebben 10-14 en 24% 15 of meer melkkoeien; het merendeel van hen heeft ook een melkmachine.

Een indruk van de kwaliteit van het melkvee verschaffen de gegevens van de melkcontroleverenigingen. De cijfers van de in en nabij het gebied werkende verenigingen wijzen erop dat zowel de kg-opbrengst als het vetgehalte iets boven het provinciale niveau liggen.

b. Varkens en kippen (bijlagen 35 en 36)

Behalve het melkvee zijn de varkens- en kippenhouderij vaak belangrijke onderdelen van de gemengde zandbedrijven. Dit blijkt evenwel niet voor alle bedrijven te gelden want in 1964 (bedrijfsregistratie) waren op 17% van de landbouwbedrijven geen varkens aanwezig en had 15% geen kippen.

Tabel 13

VARKENSHOUDERIJ

	Aantal landbouwbedrijven				
	totaal	met alleen mestvarkens	met alleen fokzeugen	met mestvarkens en fokzeugen	zonder varkens
1- 5 ha	42	9	15	5	13
5-10 ha	147	48	44	32	23
10-15 ha	86	29	28	19	10
15-20 ha	36	8	10	12	6
≥ 20 ha	18	3	9	3	3
Alle landbouwers	329	97	106	71	55

Bron: C.D.

Alleen gezien naar het aantal bedrijven kan voor de varkensfokkerij iets meer belangstelling worden verondersteld dan voor de mesterij. De meeste bedrijven hebben één van beide produktierichtingen, slechts een kwart heeft zowel mest- als fokvarkens. Beperking tot één produktierichting heeft vaak grotere eenheden tot gevolg. Degenen die alléén varkens mesten hebben gemiddeld 34 mestvarkens en die alléén fokken 8,7 fokzeugen per bedrijf. Op de bedrijven met beide richtingen zijn gemiddeld slechts 16 mestvarkens en 6,5 fokzeugen aanwezig.

Bij bovenstaande beschouwingen over de specialisatie in de varkenshouderij is overigens wel voorzichtigheid geboden. De cijfers hebben nl. slechts betrekking op één opname (het moment van registratie) en bovendien zijn er nog maar weinig bedrijven waar van een min of meer belangrijke omvang van deze produktietak kan worden gesproken. Landbouwbedrijven met grotere aantallen mestvarkens (100 of meer per bedrijf) waren er slechts 6, terwijl op 10 bedrijven een groter aantal (20 of meer) fokzeugen aanwezig was.

De kippenhouderij, op 85% van de landbouwbedrijven aanwezig, is ook niet voor alle bedrijven even belangrijk. Hebben al deze bedrijven te zamen gemiddeld 282 leghennen, meer dan de helft heeft nog geen 200 en zelfs 70% minder dan 300 legkippen. Voor 46 boerenbedrijven (of wel 16%) kan de kippenhouderij van meer betekenis worden geacht, zij hebben 500 of meer dieren (13 van hen meer dan 1000). Evenals bij de varkenshouderij zijn deze grotere eenheden weer te vinden op de kleinere bedrijven (5-15 ha). Met name op bedrijven van 5-10 ha is de kippenhouderij meer verbreid (een relatief hoog aantal kippenhouders en het hoogste gemiddelde aantal dieren per bedrijf).

§ 3. V e e s t a l l i n g e n b e d r i j f s v o e r i n g (bijlagen 37 t/m 39)

Voor een beoordeling van de capaciteit van de aanwezige stalruimte is het aantal stuks koeien resp. jongvee (vaarzen + pinken) vergeleken met de stalruimte op het moment van de bedrijfsregistratie.

Dat maar een klein aantal landbouwbedrijven (3%) absoluut te weinig stalruimte voor rundvee heeft wil nog niet zeggen dat bij de rest van de bedrijven de situatie overal even gunstig is. Immers ruim een derde (35%) heeft de ruimte voor melkvee en bijna een kwart (23%) die voor melkvee + jongvee voor 90-110% bezet. Dit betreft voornamelijk bedrijven met 10-20 melkkoeien, globaal genomen overeenkomend met de bedrijfsgrootte van 7-20 ha. Voor vele van deze bedrijven kan uitbreiding van de veestapel, hetzij door verhoging van de veedichtheid, hetzij door vergroting van de oppervlakte grasland, moeilijkheden bij de veestalling opleveren.

Omtrent de bedrijfsvoering blijkt uit de verzamelde gegevens dat een zesde van de landbouwers, alleen de kleinere (< 15 ha), vee pleegt in te scharen bij anderen. Een vijfde van de boeren laat voederrantsoenen berekenen. Naast de grote deelneming aan de K.I. (89% van de landbouwbedrijven) is de belangstelling voor het rundveestamboek (28%) en de melkcontrole (56%) niet direct hoog te noemen.

Ter algemene oriëntatie zijn voorts nog enige gegevens over veestalling en bedrijfsvoering voor de gemeente Raalte, het landbouwgebied en de provincie in bijlage 39 weergegeven.

§ 4. A r b e i d s b e z e t t i n g (bijlagen 40 t/m 43)

Om een zo goed mogelijk inzicht in de arbeidsbezetting te krijgen zijn de onderscheiden categorieën arbeidskrachten tot een zelfde eenheid herleid, d.w.z. omgerekend tot volwaardige arbeidskrachten (v.a.k.) Bij deze omrekening is gelet op de leeftijd, de validiteit, de duur van het meewerken en het geslacht van de desbetreffende personen.

Op de overwegend kleine bedrijven in dit gebied wordt praktisch al het werk door de boer en zijn gezinsleden verricht. Hoewel op de kleinere bedrijven (< 15 ha) de arbeid voornamelijk voor rekening van het bedrijfshoofd komt, is het werk geleverd door de meewerkende zoons ook hier wel van betekenis. Op de grotere bedrijven wordt het aandeel van de zoons belangrijker; vreemd personeel is vrijwel alleen op enkele van de grootste bedrijven ($\geq$ 20 ha) aanwezig. De arbeidsproductiviteit is op de kleine bedrijven veel lager dan op de grote bedrijven; dit blijkt uit de 2 laatste kolommen van bijlage 40, waar resp. het aantal ha en het aantal melkkoeien per v.a.k. zijn weergegeven.

Aan de hand van de arbeidsbezetting welke uit verschillende, niet voor elk bedrijf dezelfde, categorieën van personen is samengesteld is een indeling van de bedrijven naar arbeidsbezettingstypen gemaakt. Deze indeling is alleen gebaseerd op de mannelijke arbeidskrachten, mede ook omdat vrouwenarbeid weinig en overal in vrijwel gelijke mate voorkomt.

In feite zijn maar twee belangrijke arbeidsbezettingstypen te onderscheiden, namelijk de z.g. eenmansbedrijven (dus het bedrijfshoofd alleen) en het "vader-zoon"-type. Is eerstgenoemd type sterk vertegenwoordigd op de bedrijven < 15 ha het tweede wordt vooral op bedrijven van 10-20 ha aangetroffen. De gemiddelde per man bewerkte oppervlakte cultuurground (d.i. een indicatie voor het niveau van de arbeidsproductiviteit) is bij de vader-zoon-bedrijven aanzienlijk lager dan bij de

Tabel 14

TYPEN VAN ARBEIDSBEZETTING 1)

Arbeidsbezettingstype	Aantal bedrijven				Gem. aantal mnl. v.a.k. per bedrijf	Ha cultuur- grond per mnl. v.a.k.
	< 10 ha	10-15 ha	≥ 15 ha	totaal		
Bedrijfshoofd alleen	134	55	21	210	0,94	9,8
Bedrijfshoofd + zoon(s)	37	24	17	78	1,60	7,3
Bedrijfshoofd + familieleden	5	3	2	10	1,26	8,8
Bedrijfshoofd + vreemd personeel	2	2	8	12	2,11	10,0
Overige typen	11	2	6	19	1,24	10,3
Alle typen	189	86	54	329	1,16	9,0

1) Op landbouwbedrijven.

Bron: C.D.

rest. Dit type kenmerkt zich dus door een te hoge, dus ongunstige arbeidsbezetting. In een aantal gevallen kan het oordeel over dit type wat milder zijn, b.v. wanneer de meewerkende zoon binnenkort zal opvolgen.

Bij de landbouwtelling worden elk jaar o.a. ook opgenomen de op de teldatum aanwezige arbeidskrachten. Deze gegevens zijn voor het gebied voor twee jaar (1959 en 1964) voorhanden. Volgens deze cijfers is het aantal meewerkende gezinsleden (dit zijn voornamelijk zoons) enigszins en het aantal meewerkende vrouwen merkbaar verminderd. Een grote vermindering van het aantal meewerkende zoons zoals dat in andere gebieden vaak wordt gesignaleerd had hier evenwel niet plaats.

§ 5. Mechanisatie en loonwerk (bijlagen 44 t/m 46)

Over het algemeen omvatte de mechanisatieuitbreiding op de landbouwbedrijven in Luttenberg niet meer dan de aanschaffing van melkmachines en trekkers. Een aantal landbouwers heeft echter ook een transporteur (16%), stalmestverspreider (7%) of hooiventilator (7%) aangekocht.

Op bijna de helft van de boerenbedrijven in Luttenberg wordt machinaal gemolken; vanzelfsprekend komt dit meer voor wanneer de melkveestapel groter is hetgeen doorgaans op de grotere bedrijven het geval is (zie tabel 12).

In het ruilverkavelingsgebied is op ruim een derde (36%) van de landbouwbedrijven een trekker aanwezig. Ongeveer driekwart (72%) van de bedrijven ≥ 15 ha en ruim een kwart (28%) van de kleinere bedrijven hebben een trekker. Voor een gebied als het onderhavige met weinig bouwland, een vrij gunstige verkaveling (weinig en meest dicht bij huis

gelegen kavels) en een dichte arbeidsbezetting kan het aantal trek-
kers vrij groot worden geacht. Men mag zich dus wel afvragen of een
trekker in de gegeven omstandigheden voor vele bedrijven ook renda-
bel is.

Het spreekt vanzelf dat op de eenmansbedrijven veel arbeid door
derden wordt verricht. Veelal betreft dit alleen loonwerkers, in
Luttenberg spelen ook coöperaties en combinaties nog een beperkte rol.
Op de landbouwbedrijven waarvan deze gegevens voorhanden waren, zijn
stalmest verspreiden (73%), grasmaaien (48%) en maaidorsen (23%) de
voornaamste door derden uitgevoerde werkzaamheden.

§ 6. B e d r i j f s r e s u l t a t e n (bijlage 47)

Ten einde een globale indruk te krijgen van de bedrijfsresulta-
ten is een vergelijkend overzicht gemaakt van de landbouwbedrijven
in "Luttenberg" en de boekhoudbedrijven van het L.E.I. De laatst be-
doelde zijn gemengde bedrijven gelegen op de zandgronden in Overijssel
en zij mogen, afgaande op de bedrijfsstructurele kengetallen uit bij-
lage 37, als representatief voor de bedrijven in Luttenberg worden be-
schouwd. Wel zijn er, zij het geringe, verschillen die in hoofdzaak
bestaan uit een minder dichte melkveebezetting op de bedrijven van
10-15 ha en de grotere pluimveestapel in de ruilverkaveling Luttenberg.

De resultaten van dit type gemengde bedrijven zijn de laatste ja-
ren zeer ongunstig. Het laatste boekjaar vormt hierop geen uitzonde-
ring hoewel dit niet het slechtste was.

Tabel 15

BEDRIJFSUITKOMSTEN L.E.I.-BEDRIJVEN OP ZANDGROND IN OVERIJSSEL

	Boekjaar	7-10 ha	10-15 ha
Netto-overschot	1961/1962	-504	-427
(in guldens per ha)	1962/1963	-624	-490
	1963/1964	-409	-303
Opbrengst per f.100,- kosten	1961/1962	86	87
	1962/1963	85	86
	1963/1964	91	92

Bron: L.E.I. Zie ook "Uitkomsten van landbouwbedrijven",
L.E.I.-verslag No. 75.

Het negatieve netto-overschot (opbrengsten minus kosten) betekent
niet alleen dat de boer geen beloning ontvangt voor leiding en toezicht
maar tevens dat de beloning van in het eigen landbouwbedrijf verrichte
handenarbeid lager is dan de C.A.O.-lonen van de landarbeiders.

Tussen de uitkomsten van de individuele bedrijven in de twee on-
derscheiden groepen komen uiteraard grote afwijkingen om het gemiddelde
voor. Vergelijking van het gemiddelde tussen de twee groepen bedrijven
toont aan dat de positie van de kleinere bedrijven (7-10 ha) nog aan-
zienlijk slechter is dan van die van 10-15 ha.

HOOFDSTUK IV

ENKELE AGRARISCH-SOCIALE ASPECTEN

§ 1. De bedrijfshoofden (bijlagen 48 t/m 50)

In deze paragraaf zijn enkele gegevens samengebracht die betrekking hebben op de persoon van de grondgebruikers, namelijk de leeftijdsopbouw, het gevolgde onderwijs en het lidmaatschap van standsorganisaties.

Is de gemiddelde leeftijd van de landbouwers in "Luttenberg" met 51 jaar niet opmerkelijk, het grote aantal boeren van 50 jaar en ouder is dit wel. Meer dan de helft (56%) van de boeren is ouder dan 50 jaar, 15% zelfs ouder dan 65 jaar. Alleen op de bedrijven van 10-15 ha is het merendeel van de boeren nog geen 50 jaar.

Met de leeftijdsopbouw hangt het feit samen dat de meeste boeren in "Luttenberg" geen landbouwonderwijs hebben genoten. Slechts twee vijfde deel ontving landbouwonderwijs, voornamelijk in de vorm van cursussen. Van de mogelijkheid de reeds vanaf 1920 in Raalte bestaande Middelbare Landbouwschool te bezoeken hebben maar weinigen uit dit gebied gebruik gemaakt. Uit tabel 16 - deels samengesteld uit L.E.I.-gegevens uit 1957 van de meeste boeren in het gebied - mag wel tot een

Tabel 16

ONDERWIJS BEDRIJFSHOOFDEN (LANDBOUWERS)

	Perc. met landbouwonderwijs
Ruilverkavelingsgebied 1964	39
Ruilverkavelingsgebied 1957 (gedeeltelijk)	43
Gemeente Raalte 1957 1)	52
Gemeente Raalte 1962	47

1) Zie "Raalte, een gemeente in sterke ontwikkeling", E.T.I.O. 1961.

Bronnen: 1964: C.D.; 1962: C.B.S. december-telling; 1957: L.E.I.

achterstand van het ruilverkavelingsgebied ten opzichte van de gemeente Raalte worden geconcludeerd.

Bijna vier vijfde deel van de boeren is lid van een confessionele standsorganisatie. Bij kleinere boeren (< 10 ha) bestaat hiervoor minder belangstelling, velen zijn althans niet georganiseerd.

§ 2. De kinderen van de bedrijfshoofden
(bijlagen 51 t/m 54)

a. Zoons

Bij de beschouwing van de agrarische structuur in een bepaald gebied vormt niet alleen het aantal maar vooral de beroepskeuze van de boerenzoons een belangrijk aspect. In dit ruilverkavelingsgebied zijn veel grote gezinnen. Door de veranderende omstandigheden kunnen echter lang niet alle zoons een werkring in de landbouw vinden zoals dat vroeger in veel sterkere mate het geval was; velen willen dat ook niet meer. Het percentage een beroep uitoefenende boerenzoons dat in de landbouw werkt vermindert voortdurend en is in het ruilverkavelingsgebied van 58% in 1957 tot 41% in 1964 teruggelopen.

Tabel 17

ZOONS VAN 15 JAAR EN OUDER

Groepsindeling van de vader	Aantal zoons met gegevens	Percentage zoons		
		werkend in de landbouw	werkend buiten de landbouw	overigen (studerend e.a.)
1964				
Landbouwers	429	36	52	12
Groep C	119	13	70	17
Groep D	32	31	69	-
1957				
Landbouwers	387	55	39	6

Bronnen: 1964: C.D.; 1957: L.E.I.: dit betreft het gedeelte van het ruilverkavelingsgebied gelegen in de gemeente Raalte.

Naast minder thuis meewerkende zoons zijn met name de in loondienst in de landbouw werkende zoons (voornamelijk boerenknechts) sterk in aantal verminderd, zelfs bijna verdwenen.

Ook in dit gebied bestaat er een, in zekere zin merkwaardige, samenhang tussen de beroepskeuze van de zoons en de grootte van het ouderlijke bedrijf. Men kan vaststellen dat de kleine bedrijven geen of onvoldoende werkgelegenheid bieden, hier staat echter tegenover dat op de grotere bedrijven vaak te veel zoons meewerken. Zoons van grotere boeren moeten kennelijk een grotere weerstand overwinnen bij het aanvaarden van een niet-agrarisch beroep. Dikwijls missen zij de nodige opleiding voor deze beroepen en komen dan maatschappelijk gezien in een lagere positie terecht dan hun ouders.

Momenteel werkt maar een derde van de zoons van kleinere boeren (5-15 ha) in de landbouw, voor de grotere bedrijven is dit ruim de helft. Ook in het meergenoemde rapport over Raalte 1) werd een zelfde verschijn-

1) "Raalte, een gemeente in sterke ontwikkeling", E.T.I.O. 1961.

sel waargenomen; in die tijd (1957) vond het merendeel van de zoons echter nog een werkkring in de landbouw (d.w.z. ruim de helft van die van de kleinere en drie vierde van die van de grotere boeren).

Meer dan de helft van alle boerenzoons heeft een niet-agrarisch beroep. Van hen heeft 30% een vak geleerd, 37% werkt als fabrieksarbeider of in een ander ongeschoold beroep en bijna een kwart zijn hoofdarbeiders of zelfstandigen.

Het is dus wel duidelijk dat er een ontwikkeling in de "goede" richting gaande is.

Nog slechts weinig jaren geleden hadden de meeste boerenzoons in de omgeving van Luttenberg nog de illusie boer te kunnen worden. Omdat dit vaak niet lukte werden velen gedwongen ander werk te zoeken en kwamen op latere leeftijd als ongeschoold arbeider op de arbeidsmarkt. Men gaat zich nu kennelijk meer op de beroepskeuze bezinnen, gezien het feit dat vele van de jongere zoons reeds een meer geschoold niet-agrarisch beroep hebben of onderwijs volgen dat voor niet-agrarische beroepen opleidt. Indien deze ontwikkeling voortgaat en dat lijkt wel waarschijnlijk, dan kan de beroepssituatie van de buiten de landbouw werkende zoons nog aanmerkelijk worden verbeterd.

b. Dochters

Het merendeel van de dochters (≥ 15 jaar) van de geënquêteerden is ongehuwd. Zij werken veelal in de huishouding, hetzij thuis, hetzij en wel opmerkelijk veel (31%) als dienstbode. Van de overigen kozen velen een verzorgend beroep (kinderverzorgster, verpleegster e.d.). Bijna de helft van de gehuwde dochters is met een boer getrouwd. De overige schoonzoons zijn meest, al of niet geschoolde, handarbeiders.

§ 3. B e d r i j f s o p v o l g i n g (bijlagen 55 en 56)

Met het oog op de toekomstige ontwikkeling van de bedrijfsstructuur (d.w.z. het aantal landbouwers en het aantal bedrijven van verschillende grootte) is het van belang een indruk te hebben van het aantal bedrijfsopvolgers en het aantal voor hen vrijkomende plaatsen. Bij de bedrijfsregistratie is daarom aan de grondgebruikers van 50 jaar en ouder gevraagd wat er te zijner tijd met hun bedrijf c.q. grondgebruik zal gebeuren. Voor deze categorie grondgebruikers is immers te verwachten dat de eerstkomende 10-15 jaar bedrijfsopvolging of -beëindiging aan de orde zal komen. Van hen kan in redelijkheid een enigszins gefundeerde reactie worden verwacht en/of uit de gezinsgegevens worden opgemaakt. Dit laatste had plaats bij ontbreken van een direct antwoord. In dit geval is opvolging verzekerd geacht als er niet-zelfstandig in de landbouw werkende zoons zijn, terwijl bedrijfshoofden zonder kinderen of met alleen dochters of waarvan de zoons reeds allen zijn afgevloeid als "zonder opvolger" zijn beschouwd. Hadden de bedrijfshoofden nog jonge kinderen (zoons < 15 jaar) dan is de opvolging als onbekend aangemerkt. Aldus is de opstelling van tabel 18 tot stand gekomen.

Tabel 18

OPVOLGINGSSITUATIE 1)

	Totaal-aantal landb. 2)	Aantal landbouwers van 50 jaar en ouder			
		to-taal 2)	met opvolging	zonder opvolging	opvolging onbekend
1- 5 ha	42	27	7	12	8
5-10 ha	147	86	48	22	16
10-15 ha	86	39	27	3	9
15-20 ha	36	21	17	-	4
≥ 20 ha	18	13	8	1	4
Totaal	329	186	107	38	41

1) Op landbouwbedrijven.

2) Met gegevens.

Bron: C.D.

Over alle landbouwbedrijven gerekend zal in de komende 10-15 jaar 12% zonder opvolger komen. Dit komt neer op nog geen 1% per jaar welk verminderingspercentage lager is dan in paragraaf 3 van hoofdstuk II voor de afgelopen 5-jarige periode werd gevonden. Als gevolg van in vele gezinnen nog aanwezige jonge kinderen (zoons) waarvan de beroepskeuze nog niet vaststaat is het aantal bedrijven, waarvan de opvolging onbekend is vrij aanzienlijk. Hier zullen zeer zeker nog bedrijven bij zijn waar geen opvolger komt en bovendien kunnen er van de aangewezen opvolgers nog afvallen. Zodoende zou de trend van ruim 1% per jaar verdwijnende boerenbedrijven kunnen worden voortgezet. Het een en ander blijft uiteraard slechts een raming.

Voorts moet rekening gehouden worden met de mogelijkheid dat ook boeren van jonger dan 50 jaar hun bedrijf beëindigen wegens beroepsverandering. In het jongste verleden zijn op deze manier echter nog maar zeer incidenteel bedrijven vrijgekomen.

Het zijn alleen de kleine bedrijven (< 10 ha) waarvan verwacht kan worden dat zij door het ontbreken van een opvolger zullen vrijkomen. Hoewel de animo voor dit soort bedrijven over het algemeen niet groot meer is, lijkt het niet onwaarschijnlijk dat er in dit gebied voor enkele hiervan nog wel een gegadigde kan komen. Overigens is te verwachten dat vele van deze bedrijven door opheffing, samenvoeging of overneming door een niet-agrariër (b.v. zoon met niet-agrarisch hoofdberoep) als zelfstandig landbouwbedrijf zullen verdwijnen.

Omtrent de aangewezen opvolgers zij opgemerkt dat dit praktisch alleen zoons zijn. Zij zijn bijna allen thuis meewerkend. Het merendeel genoot wel landbouwonderwijs (meest cursussen) maar van de opvolgers op de kleinere bedrijven hebben velen geen landbouwonderwijs gevolgd.

Om een benadering van de opvolgingssituatie te geven die enigszins vergelijkbaar is met de cijfers die in andere sociaal-economische

schetsen zijn opgenomen volgt in tabel 19 tenslotte nog een berekening van het kengetal: aantal potentiële opvolgers per 100 bedrijven. Hier worden alle potentiële opvolgers betrokken op alle bedrijven. Als potentiële opvolgers zijn beschouwd de zoons van 15 jaar en ouder die niet zelfstandig in de landbouw werken. Voor een volledige interpretatie van

Tabel 19

AANTAL POTENTIËLE OPVOLGERS PER 100 BEDRIJVEN

	Aantal landbouw-bedrijven	Aantal potentiële opvolgers	Aantal potentiële opvolgers per 100 bedrijven
1- 5 ha	42	8	19
5-10 ha	147	45	31
10-15 ha	86	25	29
≥ 15 ha	54	37	69
Alle landbouwers	329	115	35

Bron: C.D.

deze cijfers wordt verwezen naar L.E.I.-verslag No. 18 "De Haagsche Beemden". Voor het gebied als geheel blijkt het aantal opvolgers voldoende om alle vrijkomende plaatsen in te nemen. Op de grotere bedrijven (≥ 15 ha) blijkt echter nog een uitgesproken "teveel" aan opvolgers te zijn. Zoals eerder werd opgemerkt kunnen hierbij nog wel gegadigden voor een vrijkomend kleiner bedrijf gevonden worden. Op de bedrijven van 5-10 ha zijn ogenschijnlijk meer opvolgers dan op die van 10-15 ha, in laatstgenoemde grootteklasse zijn relatief meer jonge bedrijfshoofden dus minder zoons met een beroep. Wegens het ontbreken van gegevens met betrekking tot de leeftijd waarop men zelfstandig wordt en waarop men het bedrijf overdraagt kan niet dieper op deze cijfers worden ingegaan.

§ 4. Vergroting, verplaatsing, verkoop (bijlage 57)

Tenslotte een enkele opmerking over gegevens omtrent vergroting, verplaatsing en bedrijfsbeëindiging verkregen bij de bedrijfsregistratie. Uit deze summier informatie kwam aan het licht dat 38% van de boeren meer grond wil hebben. De belangstelling hiervoor is weinig afhankelijk van de huidige bedrijfsgrootte. 17 boeren zouden eventueel voor bedrijfsverplaatsing in aanmerking willen komen. Van hen zijn er echter slechts 10 waarvan het huidige bedrijf 10 of meer ha groot is en waarvoor verplaatsing dus eventueel tot de mogelijkheden zou behoren. Voorts hebben 13 grondgebruikers (11 boeren, één C- en één D-grondgebruiker), met in totaal 95 ha grond, te kennen gegeven hun bedrijf c.q. grondgebruik te willen verkopen. De boeren die hun bedrijf willen beëindigen hebben bijna allen minder dan 10 ha grond, terwijl hun leeftijd varieert van 50- < 65 jaar. Uiteraard zijn deze antwoorden op een zo

"moeilijke" vraag, opgenomen tijdens de bedrijfsregistratie zeer voorlopig en in geen enkel opzicht bindend. Aangezien dit bovendien personen zijn welke bijna allen in beginsel in aanmerking komen voor het verkrijgen van een beëindigingsvergoeding van het Ontwikkelings- en Saneringsfonds moeten deze gegevens gezien worden als een momentopname van beperkte betekenis. Zij geven onvoldoende inzicht in wat voor de komende 10 à 15 jaar met betrekking tot bedrijfsbeëindiging kan worden verwacht.

REVOLKING SINDS 1910

	Aantal inwoners		Nederland	Indexcijfers (1910 = 100)		
	Raalte	Overijssel ¹⁾		Raalte	Overijssel	Nederland
1910	6619	390098	5.945.525	100	100	100
1920	7840	441793	6.926.314	118	113	116
1930	9641	523994	7.952.634	146	134	134
1940	11154	589294	8.923.245	169	151	150
1947	12496	645275	9.625.499	189	165	162
1950	13381	689064	10.204.689	202	177	172
1955	14415	748283	10.821.661	218	192	182
1960	15880	804304	11.417.254	240	206	192
1961	16073	812113	11.556.008	243	208	194
1962	16416	824859	11.721.416	248	211	197
1963	16815	835494	11.889.962	254	214	200
1964	17160	846944	12.041.970	259	217	203

1) Inclusief N.O.P.

Bron: C.B.S.

GEBORNTEN- EN VESTIGINGSOVERSCHOTTEN

	Gemeente Raalte	
	geboorten- overschot 1)	vestigings- overschot 2)
1911 - 1915	521	35
1916 - 1920	607	58
1921 - 1925	857	159
1926 - 1930	1082	- 297
1931 - 1935	1135	- 199
1936 - 1940	911	- 334
1941 - 1945	1051	102
1946 - 1950	1440	- 366
1951 - 1955	1645	- 611
1956 - 1960	1841	- 183
1961	394	- 51
1962	360	39

1) Levend geboren minus overleden.

2) Vestigingen minus vertrek.

Bron: C.B.S.

ENICE GEGEVENS PER WIJK

	Gemeente Raalte				
	totaal	Luttenberg	verspreide huizen bij Luttenberg	Mariën- heem	verspreide huizen bij Mariënheem
Bevolking: totaal	15880	787	1007	344	792
Percentage rooms-katholieken	78	97	88	87	84
Percentage Nederlands hervormden	20	1	10	13	16
Percentage overige kerkgenootschappen	1	1	2	-	-
Percentage geen kerkgenootschap	1	1	-	-	-
Mannelijke beroepsbevolking: totaal	4354	196	293	91	237
Percentage landbouw	39	43	67	52	53
Percentage nijverheid	40	40	26	32	40
Percentage handel en verkeer	11	8	2	10	2
Percentage overige bedrijfstakken	10	9	5	6	5
Aantal landbouwers 1)	1018	56	119	24	80
Aantal landarbeiders 1)	65	2	2	1	4
Aantal mannelijke woonforenzen	898	41	47	8	38
Aantal boerderijen en tuinderswoningen	1254	59	151	32	104

1) Gezinshoofden en alleenstaanden.

Bron: C.B.S. Algemene volkstelling 1960.

MANNELIJKE BEROEPSBEVOLKING

		Gemeente Raalte	
		aantal mannen	indexcijfer (1947 = 100)
Mannelijke beroepsbevolking (a)	1947	3838	100
	1956	4068	106
	1960	4354	113
Dagforenzen	1947	212	100
	1960	588	277
Overige forenzen	1947	86	100
	1960	310	360
Agrariërs	1947	2242	100
	1956	1947	81
	1960	1679	71
Agrariërs in % van a	1947	59	
	1956	48	
	1960	39	
Dagforenzen in % van a	1947	6	
	1960	14	

Bron: C.B.S. volks- en beroepstelling 1947.

Algemene woningtelling 1956.

Algemene volkstelling 1960.

MANNELIJKE BEROEPSBEVOLKING NAAR BEDRIJFSTAK

	1947		1960	
	aantal	procenten	aantal	procenten
Landbouw	2242	59	1679	39
Bosbouw en ontginning	176	5	38	1
Delfstoffen	2	0	1	0
Industrie en ambacht	580	15	1205	28
Bouwnijverheid	269	7	539	12
Openbare nutsbedrijven	15	0	15	0
Handel, bank enz.	202	5	339	8
Vervoer	125	3	121	3
Dienstverlening	206	5	409 1)	9
Onbekend	21	1	8	0
Alle beroepen	3838	100	4354	100

1) Inclusief 107 personen in militaire dienst voor eerste oefening.

Bron: C.B.S. Volk- en beroepstelling 1947.

Algemene volkstelling 1960.

	Aantal woonforenzen 1)				
	totaal	in de land- bouw	in de nij- verheid	in de bouw- nijverheid	in ov. be- drijfstakingen
Wonend in Raalte, werkend in 2)					
Diepenveen .	43	4	7	8	24
Heino	11	-	6	4	1
Hellendoorn	90	5	76	4	5
Holten	14	3	7	2	2
Olst	44	3	19	17	5
Ommen	20	-	13	5	2
Wijhe	55	13	32	7	3
Deventer	229	2	190	9	28
Zwolle	42	1	23	3	15
Alle woonforenzen	588	33	388	70	97
Waarvan naar aangrenzende ge- meenten	283	28	162	49	44

1) Dagelijks naar de woongemeente heen en weer reizende mannen.

2) Gemeenten $\geq$ 10 mannelijke forenzen uit Raalte.

Bron: C.B.S. Algemene volkstelling 1960.

WOONFORENZEN: REISTIJD TOT HET WERK

	Gemeente Raalte
Aantal woonforenzen (mannen + vrouwen) ¹⁾	774
Percentage met een reistijd van:	
< 15 minuten	3
15 - 30 minuten	17
30 - 45 minuten	43
45 - 60 minuten	17
60 - 75 minuten	18
75 - 90 minuten	2
90 - 120 minuten	0
onbekende duur	0

1) Dagelijks naar de werkgemeente reizenden.

Bron: C.B.S. Algemene volkstelling 1960.

WOONFORENZEN: VERVOERMIDDELEN

	Gemeente Raalte	
	1947	1960
Aantal woonforenzen (mannen + vrouwen) 1)	258	774
Percentage dat reist per:		
trein	24	13
bus	25	38
personenauto	2	2
motor of scooter	0	3
bromfiets	-	12
rijwiel	46	32
overige vervoermiddelen	-	0
onbekend welk vervoermiddelen	-	0
geen vervoermiddelen	3	-

1) Dagelijks naar de werkgemeente reizenden.

Bron: C.B.S. volks- en beroepstelling 1947.
Algemene volkstelling 1960.

WERKFORENZEN

Bijlage 9

	Aantal werkforenzen 1)				
	totaal	in de land- bouw	in de nij- verheid	in de bouw- nijverheid	in ov. be- drijfstakingen
Werkend in Raalte, wonend in 2)					
Dalfsen	37	1	28	5	3
Heino	49	2	39	4	4
Hellendoorn	69	-	44	12	13
Olst	19	-	6	4	9
Ommen	30	-	27	1	2
Wijhe	27	1	18	4	4
Wierden	21	-	21	-	-
Alle werkforenzen	285	5	196	41	43
Waarvan uit aangrenzende ge- meenten	242	4	165	36	37

1) Dagelijks naar de werkgemeente heen en weer reizende mannen.

2) Gemeenten met ≥ 10 mannelijke forenzen naar Raalte.

Bron: C.B.S. Algemene volkstelling 1960.

GEREGISTREERDE TELPLICHTIGEN

	Aantal geregistreerde telplichtigen											
	totaal		in de beroepsgroep									
			A		B		C		D		speciaal	
	1959	1964	1959	1964	1959	1964	1959	1964	1959	1964	1959	1964
er cultuurgrond	3	5	-	-	-	-	1	2	-	2	2	1
< 1 ha	22	24	-	-	-	-	16	17	5	6	1	1
1 - 2 ha	30	30	-	-	-	-	19	18	11	11	-	1
2 - 3 ha	25	24	2	1	-	1	19	18	2	2	2	2
3 - 4 ha	44	39	7	7	8	5	20	20	9	7	-	-
4 - 5 ha	47	47	22	20	11	8	11	16	2	2	1	1
5 - 6 ha	49	47	29	29	12	5	8	11	-	2	-	-
6 - 7 ha	47	39	39	28	6	3	2	8	-	-	-	-
7 - 8 ha	36	35	29	24	3	6	4	5	-	-	-	-
8 - 9 ha	30	29	20	23	8	5	1	1	-	-	1	-
9 - 10 ha	29	29	27	26	-	2	2	1	-	-	-	-
10 - 11 ha	21	18	21	16	-	1	-	1	-	-	-	-
11 - 12 ha	22	27	21	27	-	-	1	-	-	-	-	-
12 - 13 ha	12	16	11	15	1	1	-	-	-	-	-	-
13 - 14 ha	14	12	12	12	1	-	1	-	-	-	-	-
14 - 15 ha	15	20	15	19	-	-	-	1	-	-	-	-
15 - 16 ha	10	13	10	12	-	1	-	-	-	-	-	-
16 - 17 ha	9	6	9	6	-	-	-	-	-	-	-	-
17 - 18 ha	4	5	4	5	-	-	-	-	-	-	-	-
18 - 19 ha	4	6	4	5	-	1	-	-	-	-	-	-
19 - 20 ha	7	7	5	4	2	3	-	-	-	-	-	-
20 - 21 ha	4	1	4	1	-	-	-	-	-	-	-	-
21 - 22 ha	2	4	2	4	-	-	-	-	-	-	-	-
22 - 23 ha	4	2	4	2	-	-	-	-	-	-	-	-
23 - 25 ha	3	1	2	1	1	-	-	-	-	-	-	-
25 - 26 ha	2	4	2	2	-	1	-	1	-	-	-	-
26 - 27 ha	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
27 - 28 ha	2	2	2	2	-	-	-	-	-	-	-	-
28 - 29 ha	1	2	1	2	-	-	-	-	-	-	-	-
29 - 34 ha	-	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-
34 - 39 ha	1	1	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-
39 - 49 ha	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
49 - 55 ha	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-
55 - 65 ha	1	1	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-
geregistreerden	502	498	308	296	53	43	105	121	29	32	7	6

: landbouwtellingformulieren 1959 en 1964.

NEVENBEROEPEN VAN B - EN HOOFDBEROEPEN VAN C - GEREГИSTREERDEN

	Aantal geregistreerden in de beroepsgroep			
	B		C	
	1959	1964	1959	1964
Melkrijder	21	20	1	1
Landarbeider	9	4	19	5
Grondwerker, gemeentearbeider	1	-	17	25
Beerhouder	3	1	-	1
Loonwerker	1	2	1	3
Veehandelaar	7	7	4	5
Overige landbouw verwante beroepen	3	3	4	2
Verzorgend beroep	2	3	18	15
Fabrieksarbeider	1	-	25	47
Bouwarbeider	-	-	8	12
Los arbeider	1	2	2	2
Overige beroepen	4	1	6	3
Alle beroepen	53	43	105	121

Bron: landbouwtellingformulieren 1959 en 1964.

GEREGISTREERDEN IN GROEP D

	Aantal geregistreerden	
	1959	1964
Vroeger beroep:		
landbouwer	13	17
boomkweker	1	-
landarbeider, bosarbeider	8	6
grondwerker, gemeentearbeider	3	1
verzorgend beroep	1	4
fabrieksarbeider	1	3
los arbeider	1	1
Invalide	1	-
Totaal	29	32

Bron: landbouwtellingformulieren 1959 en 1964.

DE BEDRIJVEN ≥ 1 HA EN DE CULTUURGROND (1910 - 1959)

	Aantal bedrijven						Percentage bedrijven in de grootteklasse						Opp. cult.-grond	Gem. bedr.-grootte	Indexcijfers (1910=100)					
	in de grootteklasse						in de grootteklasse								aant. bedr.	opp. cult.-grond	gem. bedr.-grootte			
	1-5 ha						5-10 ha											10-20 ha	20-50 ha	50-100 ha
	totaal	1-5 ha	5-10 ha	10-20 ha	20-50 ha	50-100 ha	1-5 ha	5-10 ha	10-20 ha	20-50 ha	50-100 ha									
Raalte	1910	850	387	193	152	118	45	23	18	14	8758	10,3	100	100	100	100	100			
	1930	1089	395	346	239	109	36	32	22	10	9821	9,2	128	112	89	89	89			
	1950	1260	457	422	294	87	36	33	23	8	11095	8,8	148	127	85	85	85			
	1955	1274	429	470	298	77	34	37	24	5	10954	8,6	150	125	83	83	83			
	1959	1299	425	489	319	66	33	38	24	5	10956	8,4	153	125	82	82	82			
	1962	1301	405	501	334	61	31	38	26	5	11055	8,5								
Salland en Twente	1910	13464	7851	3214	1825	574	58	24	14	4	82900	6,2	100	100	100	100	100			
	1930	15431	7144	4919	2651	717	46	32	17	5	107394	7,0	115	130	113	113	113			
	1950	16755	6782	5672	3452	849	40	34	21	5	129275	7,7	124	156	124	124	124			
	1955	16186	6146	5764	3472	804	38	36	21	5	127964	7,9	120	154	127	127	127			
	1959	15799	5774	5537	3708	780	37	35	23	5	127812	8,1	117	154	131	131	131			

Bronnen: Directie van de landbouw (1910 - 1930).
 C.B.S. (1947 - 1959).
 Prov. Voedselcommissaris (Raalte 1962).

WIJZIGINGEN IN HET AANTAL GEREGISTREERDEN (1959 - 1964)

	Aantal geregistreeerden						
	totaal	in de beroepsgroep					speciaal
		A	B	A+B	C	D	
Geregistreerd in 1959	502	308	53	361	105	29	7
Sinds 1959 uit de registratie verdwenen 1)	-	22	6	1	7	11	3
	480	302	52	354	94	26	6
Overgegaan naar andere beroeps-groep:							
naar groep A		.	12	-	3	2	3
naar groep B		9	.	-	4	1	-
naar groep C		16	11	27	.	8	-
naar groep D		4	1	5	9	.	-
naar speciale groep		-	-	-	-	-	-
Waardoor er de beroepsgroep verlieten	-	29	24	32	16	11	3
Waardoor er tot de beroeps-groep toetraden	+	20	14	13	35	14	-
	480	293	42	335	113	29	3
Sinds 1959 in de registratie opgenomen 1)	+	18	3	1	4	8	3
Geregistreerd in 1964	498	296	43	339	121	32	6

1) Als op hetzelfde adres in beide jaren een geregistreeerde woonde, niet dezelfde persoon zijnde (b.v. vader 1959 - zoon 1964), dan is dit geval niet gerekend als een verdwenen of nieuw gevestigde geregistreeerde.

Bron: landbouwtellingformulieren 1959 en 1964.

GEREGISTREERDEN NAAR GROOTTEKLASSEN

	Aantal geregistreerden												
	totaal			in de beroepsgroep									
				A		B		C		D		speciaal	
				1959	1964	1959	1964	1959	1964	1959	1964	1959	1964
Zonder cultuurgrond	3	5	-	-	-	-	1	2	-	2	2	1	
< 1 ha	22	24	-	-	-	-	16	17	5	6	1	1	
1 - 5 ha	146	140	31	28	19	14	69	72	24	22	3	4	
5 - 10 ha	191	179	144	130	29	21	17	26	-	2	1	-	
10 - 15 ha	84	93	80	89	2	2	2	2	-	-	-	-	
15 - 20 ha	34	37	32	32	2	5	-	-	-	-	-	-	
≥ 20 ha	22	20	21	17	1	1	-	2	-	-	-	-	
Alle geregistreerden	502	498	308	296	53	43	105	121	29	32	7	6	

Bron: landbouwtellingformulieren 1959 en 1964.

VERDWENEN GERECHTSTREEDEN (1959 - 1964) 1)

Aantal verdwenen gerechtereerden	Aantal gerechtereerden						
	totaal	in de beroepsgroep					speciaal
		A	B	C	D		
Aantal verdwenen gerechtereerden	22	6	1	11	3	1	
Grootteklasse:							
zonder cultuurgrond	2	-	-	1	-	1	
< 1 ha	6	-	-	5	1	-	
1 - 5 ha	7	1	-	4	2	-	
5 - 10 ha	6	4	1	1	-	-	
10 - 15 ha	1	1	-	-	-	-	
Reden van verdwijnen:							
ouderdom	5	4	-	-	1	-	
overlijden	1	-	-	-	1	-	
bedrijfswisseling (naar buiten blok)	1	1	-	-	-	-	
beroepsverandering	3	-	1	2	-	-	
maatschap gevormd met bestaand bedr.	1	1	-	-	-	-	
gedwongen pachtbeëindiging	1	-	-	1	-	-	
verhuisd naar buiten het blok	1	-	-	1	-	-	
grondgebruik of veehouderij opgegeven	9	-	-	7	1	1	
Oppervlakte cultuurgrond in 1959	75,99	47,50	5,00	18,59	4,90	-	
afgeleverd naar:							
ander landbouwbedrijf	66,25	47,50	5,00	9,35	4,40	-	
niet-gerechtereerde	0,50	-	-	-	0,50	-	
administratief	1,24	-	-	1,24	-	-	
onbekend	8,00	-	-	8,00	-	-	

1) Exclusief overnemingsgevallen.
Bron: landbouwtellingformulieren 1959 en 1964.

NIEUW GEREGISTREERDEN (1959 - 1964) 1)

	Aantal geregistreerden									
	totaal	in de beroepsgroep								speciaal
		A	B	C	D					
Aantal nieuw-geregistreerden	18	3	1	8	3					3
Grootteklasse:										
zonder cultuurgrond	3	-	-	1	1					1
< 1 ha	5	-	-	4	1					-
1 - 5 ha	5	-	-	3	-					2
5 - 10 ha	2	1	-	-	1					-
10 - 15 ha	3	2	1	-	-					-
Reden van nieuwe registratie:										
afgesplitst van overgedaan eigen bedrijf	1	-	-	-	1					-
afgesplitst van ouderlijk bedrijf	7	3	1	1	-					2
verpacht land zelf in gebruik genomen	1	-	-	1	-					-
grond overgenomen van niet-geregistreerden	2	-	-	1	-					1
geregistreerd voor houden van vee	7	-	-	5	2					-

1) Exclusief overnemingsgevallen.

Bron: landbouwtellingformulieren 1959 en 1964.

OVERGEDRAGEN BEDRIJVEN IN DE PERIODE 1959 - 1964

	Aantal geregistreerden						
	totaal	in de beroepsgroep					speciaal
		A	B	C	D		
Aantal overdrachten	68	46	5	15	1	1	
Grootteklasse (1964)							
< 1 ha	2	-	-	2	-	-	
1 - 5 ha	21	6	4	9	1	1	
5 - 10 ha	20	16	1	3	-	-	
10 - 15 ha	20	20	-	-	-	-	
15 - 20 ha	3	3	-	-	-	-	
≥ 20 ha	2	1	-	1	-	-	
Reden van overdracht door vorig bedrijfshoofd:							
ouderdom, rusten	39	30	2	7	-	-	
overlijden	19	10	1	6	1	1	
huwelijk	3	2	1	-	-	-	
gedwongen pachtbeëindiging	1	1	-	-	-	-	
bedrijfsverandering	2	1	1	-	-	-	
vorming maatschap	4	2	-	2	-	-	
Bedrijf werd overgenomen door:							
zoon	42	31	3	7	-	1	
schoonzoon	9	7	-	2	-	-	
weduwe	6	2	1	2	1	-	
familie	1	1	-	-	-	-	
vreemde	6	3	1	2	-	-	
maatschap	4	2	-	2	-	-	

Bron: landbouwtellingformulieren 1959 en 1964.

VERKAVELING I

	Aantal geëenquëteerde bedrijven															Aantal kavels		Gemid- delde kavel- grootte in ha
	met- cul- tuur- grond	met..... kavels 1)													totaal	per bedrijf		
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13				
andbouwers:																		
1 - 5 ha	42	17	15	8	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	79	1,9	2,20	
5 - 10 ha	151	43	41	28	17	14	6	1	1	-	-	-	-	-	398	2,6	2,78	
0 - 15 ha	91	14	20	21	12	10	4	2	4	1	1	1	-	-	327	3,6	3,57	
5 - 20 ha	37	3	8	5	10	2	3	3	2	-	1	-	-	-	149	4,0	4,14	
≥ 20 ha	18	2	2	1	3	1	-	-	1	2	2	1	1	2	121	6,7	4,19	
Alle landbouwers	339	79	86	63	44	27	13	6	8	3	4	2	2	2	1074	3,2	3,33	
v. geëenquëteerden:																		
groep C < 1 ha	16	14	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	19	1,2	0,65	
≥ 1 ha	96	57	21	11	4	2	1	-	-	-	-	-	-	-	164	1,7	2,35	
totaal	112	71	22	12	4	2	1	-	-	-	-	-	-	-	183	1,6	2,17	
groep D < 1 ha	6	6	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6	1,0	0,81	
≥ 1 ha	21	15	4	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	29	1,4	1,95	
totaal	27	21	4	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	35	1,3	1,75	
spec. < 1 ha	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1,0	0,68	
≥ 1 ha	4	3	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5	1,3	2,30	
totaal	5	4	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6	1,2	2,11	
Alle geëenquëteerden	483	175	113	77	48	29	14	6	8	3	4	2	2	2	1298	2,7	3,12	

1) Gebruikskavels in het blok.

Bron: C.D. 1964.

VERKAVELING II

	Aantal bedrij- ven met cult.gr.	Aantal kavels 1)		pacht	Gemiddelde grootte van			Oppervlakte grond	
		totaal	eigen- dom		alle kavels 1)	eigend.- kavels	pacht- kavels	in het blok	buiten het blok
Landbouwers:									
1 - 5 ha	42	79	71	8	2,20	2,27	1,51	173,75	11,90
5 - 10 ha	151	398	355	43	2,78	2,92	1,71	1108,39	58,26
10 - 15 ha	91	327	297	30	3,57	3,68	2,54	1169,25	44,15
15 - 20 ha	37	149	142	7	4,14	4,13	4,16	616,20	67,89
≥ 20 ha	18	121	107	14	4,19	3,65	8,34	507,36	18,29
alle landbouwers	339	1074	972	102	3,33	3,37	3,01	3574,95	200,49
Ov. geënquêteerden:									
groep C < 1 ha	16	19	17	2	0,65	0,64	0,78	12,38	-
≥ 1 ha	96	164	157	7	2,35	2,37	1,87	384,64	2,60
totaal	112	183	174	9	2,17	2,20	1,62	397,02	2,60
groep D < 1 ha	6	6	5	1	0,81	0,79	0,88	4,85	-
≥ 1 ha	21	29	28	1	1,95	1,92	2,67	56,56	3,38
totaal	27	35	33	2	1,75	1,75	1,78	61,41	3,38
spec. < 1 ha	1	1	1	-	0,68	0,68	-	0,68	-
≥ 1 ha	4	5	5	-	2,30	2,30	-	11,52	1,16
totaal	5	6	6	-	2,11	2,11	-	12,20	1,16
Alle geënquêteerden	483	1298	1185	113	3,12	3,14	2,88	4045,58	207,63

1) Gebruikskavels in het blok.

Bron: C.D. 1964.

VERKAVELING III

	Aantal bedrijven										Aantal kavels	Aantal kavels per bedr.	Gemidd. kavel-grootte
	met cultuur-grond	met kavels											
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10		
Landbouwers:													
1 - 5 ha	50	30	13	5	2	-	-	-	-	-	79	1,6	2,63
5 - 10 ha	173	64	41	32	21	8	5	2	-	-	410	2,4	3,01
10 - 15 ha	82	30	18	13	10	5	3	2	1	-	210	2,6	4,73
15 - 20 ha	34	7	8	9	4	-	4	2	-	-	104	3,1	5,58
≥ 20 ha	22	6	3	1	1	3	3	1	1	2	95	4,3	6,26
Alle landbouwers	361	137	83	60	38	16	15	7	2	2	898	2,5	4,02
Ov. grondgebruikers:													
groep C	104	67	22	10	5	-	-	-	-	-	161	1,5	2,08
groep D	29	24	2	2	-	-	1	-	-	-	40	1,4	1,58
speciaal	5	3	1	1	-	-	-	-	-	-	8	1,6	2,34
Alle grondgebruikers	499	231	108	73	43	16	16	7	2	2	1107	2,2	3,64

Bron: landbouwtellingformulieren 1959.

	Aantal grondgebruikers					Totaal oppervlakte in het blok	Percentage grond eigendom		pacht
	totaal	met de grond in het blok							
		100% eigen-dom	≈ 50% eigen-dom	> 50% pacht	100% pacht				
Landbouwers:									
1 - 5 ha	42	34	5	1	2	173,75	93		7
5 - 10 ha	151	125	19	6	1	1108,39	93		7
10 - 15 ha	91	74	13	1	3	1169,25	93		7
15 - 20 ha	37	33	2	2	-	616,20	95		5
≥ 20 ha	18	12	3	-	3	507,36	77		23
alle landbouwers	339	278	42	10	9	3574,95	91		9
Overige geënquêteerden:									
groep C < 1 ha	16	15	-	1	-	12,38	87		13
≥ 1 ha	96	90	5	1	-	384,64	97		3
totaal	112	105	5	2	-	397,02	96		4
groep D < 1 ha	6	5	-	-	1	4,85	82		18
≥ 1 ha	21	20	-	-	1	56,56	95		5
totaal	27	25	-	-	2	61,41	94		6
spec. < 1 ha	1	1	-	-	-	0,68	100		-
≥ 1 ha	4	4	-	-	-	11,52	100		-
totaal	5	5	-	-	-	12,20	100		-
Alle geënquêteerden	483	413	47	12	11	4045,58	92		8

Bron: C.D. 1964.

EIGENDOM EN PACT (1959)

	Aantal bedrijven					Oppervlakte cult.-grond	Percentage cult.-gr. in eigendom
	met cultuurgrond	met de cultuurgrond			100% pacht		
		100% eigen-dom	≥ 50% eigen-dom	> 50% eigen-dom			
Landbouwers:							
1 - 5 ha	50	41	6	-	3	208	93
5 - 10 ha	173	136	29	2	6	1235	93
10 - 15 ha	82	66	12	2	2	993	93
15 - 20 ha	34	25	5	2	2	580	87
≥ 20 ha	22	13	5	-	4	595	72
Alle landbouwers	361	281	57	6	17	3611	88
Ov. grondgebruikers:							
groep C	104	88	5	5	6	335	90
groep D	29	26	-	1	2	63	93
speciaal	5	4	-	-	1	19	87
Alle grondgebruikers	499	399	62	12	26	4028	89

Bron: landbouwtellingformulieren 1959.

	Aantal bedrij- ven met gepachte cult.gr.	Oppervlakte cul- tuur- grond	Percentage gepachte cultuurgrond							
			van ouders	langer dan 1 jaar		van eigenaren in Nederland wonend				
				met be- drijfs- gebouwen	zonder bedrijfs- gebouwen	particulieren		over- heid	overige	ov. rechtspersonen
						agrar- iers	overige			
Landbouwers:										
1 - 5 ha	9	15	-	46	54	30	63	-	-	7
5 - 10 ha	37	83	19	51	49	51	46	1	1	2
10 - 15 ha	16	68	-	36	64	24	75	-	-	1
15 - 20 ha	9	76	39	43	57	47	53	-	-	-
≥ 20 ha	9	168	-	77	23	14	74	-	-	12
alle landbouwers	80	410	11	57	43	30	64	0	0	6
Ov. grondgebruikers:										
groep C	16	32	-	66	34	39	29	9	9	23
groep D	3	4	-	-	100	65	23	-	-	12
speciaal	1	3	100	-	100	100	-	-	-	-
Alle grondgebruikers	100	449	11	57	43	31	61	1	1	7
Gemeente Raalte	.	1595	7	64	35	28	58	10	10	4
Salland en Twente	.	33393	10	69	30	31	49	7	7	13
Overijssel	.	84058	16	62	38	38	37	16	16	9

Bronnen: landbouwtellingformulieren 1959.
C.B.S. 1959.

VERPACHTENDE GEËNQUÊTERDEN

	Aantal geënkû- teerden dat grond verpacht	Aantal verpachte kavels	Oppervlakte verpachte grond in ha
Landbouwers:			
5 - 10 ha	1	1	5,75
10 - 15 ha	5	5	16,90
15 - 20 ha	2	3	2,71
≥ 20 ha	5	6	7,52
alle landbouwers	13	15	32,88
Overige geënkûteerden:			
groep C	8	9	27,05
groep D	1	1	4,50
Alle geënkûteerden	22	25	64,43

Bron: C.D. 1964.

	Aantal geëcnquëteerden		
	met gegevens	met bedrijfsggebouwen en woonhuis eigendom	pacht
Landbouwers:			
1 - 5 ha	40	38	2
5 - 10 ha	145	143	2
10 - 15 ha	87	85	2
15 - 20 ha	35	34	1
≥ 20 ha	18	15	3
alle landbouwers	325	315	10
Overige geëcnquëteerden:			
groep C zonder cultuurgrond			
< 1 ha	1	1	-
≥ 1 ha	14	14	-
totaal	89	87	2
	104	102	2
groep D zonder cultuurgrond			
< 1 ha	-	-	-
≥ 1 ha	5	4	1
totaal	21	20	1
	26	24	2
speciaal zonder cult.grond			
< 1 ha	1	1	-
≥ 1 ha	1	1	-
totaal	4	4	-
	6	6	-
Alle geëcnquëteerden	461	447	14

Bron: C.D. 1964.

NUTSVOORZIENINGEN

	Aantal be- drijven w.v. gegevens be- schikbaar zijn	Aantal bedrijven aangesloten op			
		electriciteit		water- leiding	telefoon
		totaal	met krachtstroom		
Landbouwers:					
1 - 5 ha	40	40	6	39	5
5 - 10 ha	146	146	74	143	61
10 - 15 ha	86	86	71	81	49
15 - 20 ha	36	36	34	34	27
≥ 20 ha	18	18	18	17	18
alle landbouwers	326	326	203	314	160
Ov. geëquëteerden:					
groep C < 1 ha	3	3	-	3	-
≥ 1 ha	87	87	20	83	24
totaal	90	90	20	86	24
groep D < 1 ha	1	1	-	1	-
≥ 1 ha	20	20	1	19	3
totaal	21	21	1	20	3
spec. ≥ 1 ha	3	3	2	3	1
totaal	3	3	2	3	1
Alle geëquëteerden	440	440	226	423	188

Bron: C.D. 1964.

- 63 -

Bron: landbouwtellingformulieren 1959 en 1964.

ONTWIKKELING VAN HET GRONDGEBRUIK

	Oppervlakte cultuur- grond	Percentage cultuurground in gebruik als		
		bouwland	grasland (inclusief kunstweide)	tuinland
1910	8490	34	66	0
1921	9710	30	70	0
1930	10158	31	69	0
1939	11192	22	78	0
1950	11154	25	75	0
1955	11012	25	75	0
1960	11104	23	77	0

Gemeente
Raalte

Bron: C.B.S.

BOUWLANDGEBRUIK

	Oppervlakte bouwland	Percentage bouwland betseeld met		
		granen	hakvruchten	ov. gewassen
Landbouwers:				
1 - 5 ha	22	82	18	-
5 - 10 ha	164	88	10	2
10 - 15 ha	183	91	6	3
15 - 20 ha	105	88	6	6
≥ 20 ha	94	94	4	2
alle landbouwers	568	90	7	3
Overige grondgebruikers:				
groep C < 1 ha	2	81	19	-
≥ 1 ha	37	74	24	2
totaal	39	74	24	2
groep D < 1 ha	1	73	27	-
≥ 1 ha	9	84	16	-
totaal	10	84	16	-
spec. ≥ 1 ha	2	67	29	4
totaal	2	67	29	4
Alle grondgebruikers	619	88	9	3

Bron: landbouwtellingformulieren 1964.

	Aantal bedrijven met ge- gevens	Aantal geën- quêteer- de bedr. met melk- koeien	Aantal melk- koeien per bedrijf	Per 100 melk- koeien		Mest- en weide- vee	gemid- deld per bedrijf
				aantal kalve- ren	aantal pinken		
Landbouwers:							
1 - 5 ha	42	42	5,7	40	25	-	-
5 - 10 ha	147	147	9,0	45	36	2	1,5
10 - 15 ha	86	86	13,3	47	43	3	1,3
15 - 20 ha	36	36	17,8	49	45	3	1,3
≥ 20 ha	18	18	24,1	56	58	5	5,0
alle landbouwers	329	329	11,5	47	41	13	2,8
Ov. geënquêteerden:							
groep C	90	88	4,1	45	41	1	8,0
groep D	21	19	3,2	35	37	1	3,0
speciaal	3	3	4,3	15	15	-	-
Alle geënquêteerden	443	439	9,6	47	41	15	3,1

Bron: C.D. 1964.

	Aant. bedr. met melkvee		Aantal melkkoeien			
	1959	1964	per 100 ha cul- tuurgrond	1959	1964	per 100 ha gras- land
Landbouwers:						
1 - 5 ha	50	42	127	139	153	158
5 - 10 ha	173	151	108	123	132	144
10 - 15 ha	82	91	96	109	117	131
15 - 20 ha	34	37	91	105	110	126
≥ 20 ha	22	18	82	86	97	102
alle landbouwers	361	339	99	110	120	131
Overige geregistreerden:						
groep C	90	103	102	90	114	98
groep D	21	22	105	100	127	117
speciaal	3	3	79	101	103	134
Alle geregistreerden	475	467	99	108	119	127

- 67 -

Bron: Landbouwtellingformulieren 1959 en 1964.

MELKKOEIEN

	Aantal bedrijven															Gem. aant. melkk. per bedrijf				
	melkkoeien																			
	totaal		geen		met		6-9		10-14		15-19		20-29		met melkvee					
					1-5	1959	1964	1959	1964	1959	1964	1959	1964	1959			1964			
landbouwers:	1959	1964	1959	1964	1959	1964	1959	1964	1959	1964	1959	1964	1959	1964	1959	1964				
- 5 ha	50	42	-	-	28	16	22	26	-	-	-	-	-	-	50	42	5,3	5,8		
- 10 ha	173	151	-	-	15	13	131	76	26	57	1	5	-	-	173	151	7,7	8,9		
- 15 ha	82	91	-	-	1	1	9	4	66	56	5	29	1	1	82	91	11,7	13,3		
- 20 ha	34	37	-	-	1	-	1	-	10	5	19	20	3	12	34	37	15,5	17,9		
≥ 20 ha	22	18	-	-	-	-	-	-	2	2	6	3	12	7	22	18	22,2	24,1		
alle landb.	361	339	-	-	45	30	163	106	104	120	31	57	16	20	361	339	9,9	11,5		
v. geënkueerden:																				
groep C	105	121	15	18	75	76	14	25	1	2	-	-	-	-	90	103	3,8	4,0		
groep D	29	32	8	10	19	19	2	3	-	-	-	-	-	-	21	22	3,1	3,0		
speciaal	7	6	4	3	2	3	1	-	-	-	-	-	-	-	3	3	5,0	4,0		
alle geënkueerden																				
	502	498	27	31	141	128	180	134	105	122	31	57	16	20	2	6	475	467	8,4	9,4

ron: Landbouwtellingformulieren 1959 en 1964.

MELKPRODUCTIE

	1960	1962
Aantal gecontroleerde koeien:		
Raalte	2705	2922
Lemelerveld	1757	1818
Dalfsen	2937	3139
Hellendoorn	1611	1755
Overijssel	117627	127827
Gemiddelde opbrengst in kg:		
Raalte	4274	4244
Lemelerveld	4255	4285
Dalfsen	4116	4155
Hellendoorn	4309	4313
Overijssel	4253	4271
Gemiddeld vetgehalte:		
Raalte	3,62	3,70
Lemelerveld	3,75	3,85
Dalfsen	3,73	3,84
Hellendoorn	3,81	3,91
Overijssel	3,76	3,85

Bron: Jaarverslagen Centrale Melkcontrole Dienst.

VARKENSHOUDERIJ

	Aantal bedrijven met													Gemiddeld aantal per bedrijf	
	mestvarkens						fokzeugen								
	1-9	10-19	20-29	30-49	50-99	≥100	tot.	1-4	5-9	10-14	15-19	≥ 20	tot.		
Alleen mestvarkens	1 - 5 ha	1	2	3	3	-	-	9						20,3	
	5 - 10 ha	10	11	9	12	2	4	48						31,5	
	10 - 15 ha	2	5	4	9	7	2	29						40,9	
	15 - 20 ha	1	-	2	2	3	-	8						41,6	
	≥ 20 ha	-	1	-	1	1	-	3						34,0	
totaal		14	19	18	27	13	6	97						34,2	
Alleen fokzeugen	1 - 5 ha								8	4	1	2	-	15	6,2
	5 - 10 ha								14	13	7	4	6	44	8,9
	10 - 15 ha								7	14	-	3	4	28	10,1
	15 - 20 ha								3	4	2	1	-	10	7,4
	≥ 20 ha								1	4	3	1	-	9	9,1
totaal									33	39	13	11	10	106	8,7
Mestvarkens en fokzeugen	1 - 5 ha	2	1	1	1	-	-	5	2	3	-	-	-	5	16,6
	5 - 10 ha	16	5	4	4	3	-	32	13	10	7	2	-	32	19,3
	10 - 15 ha	7	7	2	3	-	-	19	8	4	5	2	-	19	14,2
	15 - 20 ha	8	2	-	2	-	-	12	4	3	4	1	-	12	11,2
	≥ 20 ha	2	1	-	-	-	-	3	2	1	-	-	-	3	6,3
totaal		35	16	7	10	3	-	71	29	21	16	5	-	71	15,8
Groep C		12	10	6	4	3	1	36	16	5	1	-	-	22	20,6
Groep D		5	-	-	-	-	-	5	2	1	-	-	-	3	4,8
Groep speciaal		-	-	1	-	-	-	1	2	-	-	-	-	2	25,0
Alle geregistreerden		66	45	32	41	19	7	210	82	66	30	16	10	204	24,9
															7,2

Landbouwbedrijven met

Bron: C.D. 1964.

LECHENNEN

	Aantal bedrijven										Gemidd. aant. legghennen per bedr. met leg- hennen
	met ge- gevens	met legghennen								met legghennen	
		geen	< 100	100-199	200-299	300-499	500-699	700-999	≥ 1000		
landbouwers:											
1 - 5 ha	42	10	10	5	7	6	3	1	-	32	223
5 - 10 ha	147	12	37	30	20	21	9	8	10	135	336
10 - 15 ha	86	15	28	14	9	9	3	5	3	71	251
15 - 20 ha	36	6	7	8	8	4	-	3	-	30	230
≥ 20 ha	18	6	5	2	4	-	1	-	-	12	147
alle landbouwers	329	49	87	59	48	40	16	17	13	280	282
overige geënkquêteer- den:											
groep C	90	24	44	13	5	2	1	-	1	66	119
groep D	21	6	11	3	1	-	-	-	-	15	75
speciaal	4	-	-	-	1	-	-	1	2	4	1113
alle geënkquêteerden	444	79	142	75	55	42	17	18	16	365	262

Bron: C.D. 1964.

VEESTALLING OP LANDBOUWBEDRIJVEN

	Aantal bedrijven met melkkoeien									
	welke hun stalruimte in 1964 voor									
	melkvee voor					melkvee en jongvee voor				
	% bezet hebben					% bezet hebben				
	< 70	70 - 90	90-110	110-130	≥ 130	< 70	70 - 90	90-110	≥ 130	
Aantal melkkoeien per bedrijf:										
< 0	49	55	28	1	-	67	44	19	3	
10 - 20	25	59	80	7	1	38	78	50	6	
20 - 30	3	9	7	-	-	3	9	7	-	
≥ 30	2	3	-	-	-	2	2	1	-	
Alle bedrijven	79	126	115	8	1	110	133	77	9	

Bron: C.D. 1964.

BEDRIJFSVOERING

	Aantal bedrijven							
	met gege- vens	dat vee inschaart bij ande- ren	dat vee inschaart voor an- deren	waar voeder- rant- soenen worden berekend	dat deel- neemt aan K.I.	dat deel- neemt aan het stam- boek	dat deel- neemt aan melk- controle	dat contact heeft met R.L.V.D.
Landbouwers:								
1 - 5 ha	42	11	-	5	38	5	13	6
5 - 10 ha	145	33	3	32	136	34	82	47
10 - 15 ha	86	10	4	18	74	32	53	30
15 - 20 ha	37	1	-	3	29	10	24	8
≥ 20 ha	18	-	2	8	14	11	12	9
Alle landbouwers	328	55	9	66	291	92	184	100
Overige geënquêteerden:								
groep C	87	8	4	1	2	6	20	13
groep D	21	2	1	1	13	2	2	2
speciaal	3	-	-	1	2	1	1	1
Alle geënquêteerden	439	65	14	69	308	101	207	116

Bron: C.D. 1964.

VEESTALLING EN BEDRIJFSVOERING

	Aantal landbouwbedrijven					
	totaal	met melkveestal ge- bouwd voor 1940		met één of meer ver- plaatsbare weidepompen	dat groen- voeder pleegt in te kuilen	met groen- voeder- silo ('s)
		totaal	w.v. gemo- derniseerd			
Gemeente Raalte	1052	904	542	194	794	248
Salland en Twente	11747	9785	6751	2297	7607	2942
Overijssel (excl. N.O.P.)	20603	17167	12100	4411	14867	5160

Bron: C.B.S. 1961.

ARBEIDSBEZETTING

	Aant. bedr. met ge- gevens	Arbeidsbezetting in % geleverd door							Aantal v.a.k. per bedrijf	Aantal ha per mannelij- ke v.a.k.	Aantal melkkoeien per manne- lijke v.a.k.
		bedr.- hoofd	echt- geno- te	kinderen		mannl. fam.- leden	vr.- fam.- leden	vr. mannl. arb.krachten vast los			
				zoons	doch- ters						
Landbouwers:											
1 - 5 ha	42	76	8	14	0	-	1	-	1	0,98	6,8
5 - 10 ha	147	72	7	19	1	0	0	1	1	1,18	8,3
10 - 15 ha	86	70	7	19	2	1	0	1	0	1,30	11,3
15 - 20 ha	36	53	3	36	1	3	-	3	1	1,59	11,9
≥ 20 ha	18	41	4	29	2	3	1	20	-	1,95	13,2
Totaal	329	66	7	22	1	1	0	3	0	1,27	9,9

- 75 -

Bron: C.D. 1964.

ARBEIDSBEZETTINGSTYPEN (Alleen voor landbouwbedrijven)

1) arbeidsbezettingstype	Aantal bedrijven					Gemiddeld v.a.k. per bedrijf 2)										Gemiddeld aantal ha per mannelijke v.a.k.				
	5-10 ha		10-15 ha		15-20 ha	≥ 20 ha	1 - 5 ha	5 - 10 ha	10 - 15 ha	15 - 20 ha	≥ 20 ha	mannen	vrouwen	1 - 5 ha	5 - 10 ha	10 - 15 ha	15 - 20 ha	≥ 20 ha	totaal	
	1-5 ha	5-10 ha	10-15 ha	15-20 ha	≥ 20 ha	1-5 ha	5-10 ha	10-15 ha	15-20 ha	≥ 20 ha	mannen	vrouwen	1-5 ha	5-10 ha	10-15 ha	15-20 ha	≥ 20 ha	totaal		
ijfshoofd alleen	35	99	55	16	5	0,94	1,03	1,09	1,20	1,22	0,94	0,11	5,11	7,95	12,38	15,47	22,67	9,81		
ijfshoofd + (andere)zoon(s)	1	36	24	13	4	1,10	1,62	1,71	1,85	1,70	1,60	0,10	4,36	4,83	7,72	9,27	18,76	7,27		
ijfshoofd + andere familieleden	-	5	3	2	-	-	1,10	1,57	1,65	-	1,26	0,09	-	7,16	8,80	11,56	-	8,84		
ijfshoofd + vreemd oneel	1	1	2	3	5	1,20	2,00	1,60	1,87	2,78	2,11	0,05	4,09	4,00	8,58	9,45	11,86	9,98		
andere typen	5	6	2	2	4	1,24	1,02	1,63	2,50	2,09	1,24	0,28	4,19	11,28	9,79	7,04	15,56	10,34		
al	42	147	86	36	18	0,98	1,18	1,30	1,59	1,95	1,16	0,11	4,93	6,87	10,35	11,25	15,73	9,00		

Arbeid geleverd door vrouwelijke krachten is bij deze indeling buiten beschouwing gebleven.

Arbeid geleverd door vrouwelijke krachten is hieronder inbegrepen.

1964, C.D.

VREEMDE ARBEIDSKRACHTEN

	Aantal bedrijven			aantal werk- weken van losse arb.
	met een vas- te arbeider	met losse arbeider(s)		
Landbouwers:				
1 - 5 ha	-	1		18
5 - 10 ha	1	-		-
10 - 15 ha	1	1		25
15 - 20 ha	2	1		20
≥ 20 ha	5	-		-
alle landbouwers	9	3		63
Ov. geëinquêteerden:				
groep C	1	-		-
speciaal	1	-		-
Alle geëinquêteerden	11	3		63

Bron: C.D. 1964.

ARBEIDSKRACHTEN

	Aantal bedr. 1959 1964	Aantal arbeidskrachten op de teldatum												Oppervl. cult.gr. per mann. arb.kracht 1959 1964						
		bedrijfshoofden		meewerkende ge- zinsleden		vreemde arbeids- krachten		totaal												
				mannen	vrouwen	mannen	vrouwen	mannen	vrouwen	mannen	vrouwen									
		1959	1964	1959	1964	1959	1964	1959	1964	1959	1964	1959	1964	1959	1964					
ndbouwers:																				
- 5 ha	50	42	45	39	3	3	5	31	25	-	-	-	57	44	34	28	3,66	4,00		
- 10 ha	173	151	163	147	9	4	53	47	158	106	4	5	-	220	199	167	110	5,61	5,55	
- 15 ha	82	91	80	89	1	2	41	41	80	68	5	4	2	2	126	134	83	72	7,88	8,30
- 20 ha	34	37	35	34	2	1	27	23	36	24	5	1	1	3	67	58	39	28	8,65	10,86
≥ 20 ha	22	18	22	16	1	3	22	15	17	9	8	5	2	2	52	36	20	14	11,44	14,42
le landbou- rs	361	339	345	325	16	13	155	131	322	232	22	15	5	7	522	471	343	252	6,92	7,52

Bron: Landbouwtellingformulieren 1959 en 1964.

WERKTUIGEN

	Aantal bedrijven met gegevens	Aantal bedrijven met in eigendom				
		trekker	transporteur	stalmest- verspreider	hooi- ventilator	melk- machine
Landbouwers:						
1 - 5 ha	42	3	-	-	-	-
5 - 10 ha	146	40	13	4	7	49
10 - 15 ha	86	35	12	7	5	60
15 - 20 ha	37	25	18	5	5	33
≥ 20 ha	18	14	10	6	7	18
alle landbouwers	329	117	53	22	24	160
Overige geënquêteerden:						
groep C	90	11	1	2	1	5
groep D	20	4	1	1	1	2
Alle geënquêteerden	439	132	55	25	26	167

Bron: C.D. 1964.

TREKKRACHT OP DE BEDRIJVEN

	Aantal bedrijven					Gemidd. aant. werkpaarden per bedr. met alleen werk- paarden
	met gegevens	met alleen trekker	met alleen met trekker en paarden	met alleen werkpaarden	zonder trekkracht	
Landbouwers:						
1 - 5 ha	42	3	-	25	14	1,0
5 - 10 ha	147	37	3	97	10	1,0
10 - 15 ha	86	26	9	50	1	1,2
15 - 20 ha	36	23	2	11	-	1,6
≥ 20 ha	18	7	7	4	-	1,3
alle landbouwers	329	96	21	187	25	1,1
Overige geënquêteerden:						
groep C	90	9	2	17	62	1,0
groep D	21	4	-	2	15	1,0
speciaal	4	-	-	1	3	1,0
Alle geënquêteerden	444	109	23	207	105	1,1

Bron: C.D. 1964.

Coöperatie.
Combinatie.
Loonwerker.
on: C.D. 1964.

BEDRIJFSUITKOMSTEN

	1963/1964		1964	
	7 - 10 ha	10 - 15 ha	7 - 10 ha	10 - 15 ha
Deelnemers L.E.I.-boekhouding, gemengde bedrijven op zandgrond in Overijssel 1)			Landbouwers in de ruilverkaveling Luttenberg	
Aantal bedrijven	30	28	86	91
Gemiddelde bedrijfsgrootte in ha	8,59	12,28	8,37	12,25
Percentage bouwland	21	20	15	17
Percentage grasland	79	80	85	83
Gem. aantal koeien per bedrijf	10,2	14,7	10,2	13,3
Gem. aantal mestvarkens per bedrijf	21,0	16,2	17,0	16,9
Gem. aantal fokzeugen per bedrijf	4,8	5,6	5,1	4,9
Gem. aantal leghennen per bedrijf	231	165	305	207
Aantal volw. arbeidskrachten per bedrijf	1,6	1,9	1,2	1,3
Opbrengst per f 100,- kosten (gld).	91	92	.	.
Arbeidsinkomen voor het bedrijf (gld.)	9880	12330	.	.
Arbeidsinkomen van de ondernemer (gld.)	4880	5260	.	.
Netto-overschot per ha (gld.)	-409	-303	.	.

1) Nog niet gepubliceerd.

2) Cijfers uit C.B.S. gegevens.

3) Cijfers uit C.D. gegevens.

Bron: L.E.I.

LEEFTIJDOPBOUW

	Aantal bedrijfshoofden							Gemiddelde leeftijd in jaren
	totaal	< 35 jaar	35 - 44 jaar	45 - 49 jaar	50 - 54 jaar	55 - 64 jaar	≥ 65 jaar	
Landbouwers:								
1 - 5 ha	42	2	8	5	4	18	5	52
5 - 10 ha	151	18	31	16	24	43	19	51
10 - 15 ha	91	9	25	12	14	16	15	50
15 - 20 ha	37	1	12	3	5	6	10	54
≥ 20 ha	18	2	1	2	4	6	3	55
alle landbouwers	339	32	77	38	51	89	52	51
Overige geregistreerden:								
groep C, zonder cultgr.	2	-	1	1	-	-	-	43
< 1 ha	17	2	6	3	3	3	-	45
≥ 1 ha	102	8	25	15	19	28	7	50
totaal	121	10	32	19	22	31	7	49
groep D, zonder cultgr.	2	-	-	-	-	-	2	67
< 1 ha	6	-	-	-	-	-	6	71
≥ 1 ha	24	-	-	-	-	2	22	65
totaal	32	-	-	-	-	2	30	66
spec., zonder cultgr.	1	1	-	-	-	-	-	32
< 1 ha	1	-	-	-	-	1	-	57
≥ 1 ha	4	3	1	-	-	-	-	31
totaal	6	4	1	-	-	1	-	35
Alle geregistreerden	498	46	110	57	73	123	89	52

Bron: landbouwtellingformulier 1964.

ONDERWIJS VAN DE BEDRIJFSHOOFDEN

	Aantal bedrijfs- hoofden 1)	Aantal bedrijfshoofden			zonder a- grarisch on- derwijs
		met agrarisch onderwijs			
		l.l.s.	m.l.s.	cursussen	
Landbouwers:					
1 - 5 ha	42	1	-	6	35
5 - 10 ha	147	5	1	49	92
10 - 15 ha	86	5	1	36	44
15 - 20 ha	36	4	1	10	21
≥ 20 ha	18	-	3	5	10
alle landbouwers	329	15	6	106	202
Overige geënquêteerden:					
groep C	90	7	-	13	70
groep D	21	-	-	-	21
speciaal	4	-	-	1	3
Alle geënquêteerden	444	22	6	120	296

1) Met gegevens.

Bron: C.D. 1964.

STANDSORGANISATIES

	Aantal bedrijfs- hoofden 1)	Aantal bedrijfshoofden				niet aange- sloten bij een der standsorg.
		dat lid is van				
		A.B.T.B.	O.L.M.	C.B.T.B.		
Landbouwers:						
1 - 5 ha	42	16	6	2	18	
5 - 10 ha	147	90	16	5	36	
10 - 15 ha	86	64	10	1	11	
15 - 20 ha	36	27	3	2	4	
≥ 20 ha	18	12	2	1	3	
Alle landbouwers	329	209	37	11	72	
Overige geënquêteerden:						
Groep C	90	42	7	1	40	
Groep D	21	7	1	2	11	
Speciaal	4	2	-	-	2	
Alle geënquêteerden	444	260	45	14	125	

1) Met gegevens.

Bron: C.D. 1964.

BEROEPEN VAN DE ZOONS VAN 15 JAAR EN OUDER (van landbouwers)

	Alle zoons ≥ 15 jaar	In- wo- nend	Uit- wo- nend	Werkend in de landb.			Werkend buiten de landbouw					Stu- de- rend	Niet werken- de zoons (ziek of invalide)	Onbe- kend
				zelf- stan- dig	thuis mee- werkend	in loon- dienst	zelf- stan- dig	land- bouw verwant	hoofd- vrije be- roep + onderwij- zer	admi- nistra- tief	vak- ar- bei- der	fa- brieks- arbei- der	overige beroepen ge- schoolde	
Grootteklasse ouderlijk bedr:														
1 - 5 ha	52	31	21	2	6	2	3	1	1	2	12	12	8	2
5 - 10 ha	187	109	78	14	41	4	4	12	4	7	25	26	1	11
10 - 15 ha	98	60	38	4	24	1	4	2	5	4	17	7	3	6
15 - 20 ha	79	44	35	14	25	-	3	1	2	7	9	1	1	5
≥ 20 ha	38	18	20	6	11	1	1	2	2	3	3	-	1	3
leeftijd van														
de zoons:														
15 - 19 jaar	126	105	21	1	22	4	1	3	1	3	22	9	1	12
20 - 24 jaar	99	61	38	5	19	3	3	3	4	6	20	11	1	8
25 - 29 jaar	83	44	39	7	23	-	2	5	4	6	11	9	-	3
30 - 34 jaar	75	27	48	12	19	1	6	4	3	4	6	11	-	2
35 - 39 jaar	41	12	29	7	11	-	2	3	-	3	4	6	-	-
≥ 40 jaar	30	13	17	8	13	-	1	3	2	1	3	-	2	-
alle zoons	454	262	192	40	107	8	15	18	14	23	66	46	36	52
Inwonend	262	262	-	4	104	3	8	7	-	7	37	20	21	38
Uitwonend	192	-	192	36	3	5	7	11	14	16	29	26	15	14
Onderwijs van														
de zoons:														
m.l.s.	14	8	6	1	5	-	-	4	-	-	1	-	1	2
l.l.s.	48	26	22	13	14	1	1	3	-	-	2	1	5	8
landb. cur- sus	75	57	18	11	52	2	-	2	-	-	-	3	1	1
techn. dag- onderwijs	60	46	14	-	-	1	-	-	-	-	37	2	-	19
ov. dagon- derwijs	61	23	38	-	1	-	-	-	11	19	3	2	-	22
niet-agra- rische cur- sus	3	1	2	-	-	-	1	-	-	-	1	-	-	-
geen	96	60	36	7	24	4	10	5	1	3	9	8	18	5
onbekend	97	41	56	8	11	-	3	4	2	1	13	30	11	14

BEROEPEN VAN DE ZOONS VAN 15 JAAR EN OUDER (van overige grondgebruikers)

	Alle zoons ≥ 15 jaar	In- wo- nend	Uit- wo- nend	Werkend in de landb.			Werkend buiten de landbouw				ov. be- roepen onge- school		Stu- derend	Niet werkende zoons (ziek of invalide)	Onbekend
				zelf- stan- dig	thuis- meewer- kend	in loon- dienst	zelf- landb. ver- want	landb. ver- want	hoofd- arbeider vrije be- roep + onderwijn- zer	admi- nistratie- thef	hand- arbeider vak- arbeider	fabrieke- arbeider			
Groep C	127	89	38	5	7	3	5	5	4	4	28	18	19	20	8
Groep D	33	18	15	4	6	-	-	-	-	-	11	7	4	-	1
Leeftijd van															
de zoons:															
15 - 19 jaar	58	53	5	1	2	2	1	-	2	3	14	9	2	17	5
20 - 24 jaar	41	31	10	1	5	1	1	3	1	-	9	7	7	3	3
25 - 29 jaar	18	10	8	1	2	-	3	-	1	-	4	1	5	-	1
30 - 34 jaar	19	6	13	3	2	-	-	2	-	1	6	3	2	-	-
35 - 39 jaar	10	4	6	-	1	-	-	-	-	-	2	3	3	-	-
≥ 40 jaar	14	3	11	3	1	-	-	-	-	-	4	2	4	-	-
alle zoons	160	107	53	9	13	3	5	5	4	4	39	25	23	20	9
Inwonend	107	107	-	1	13	-	3	4	2	2	26	18	11	18	8
Uitwonend	53	-	53	8	-	3	2	1	2	2	13	7	12	2	1
Onderwijs van															
de zoons:															
1.l.s.	4	2	2	2	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
landbouw															
cursus	8	3	5	3	2	2	-	-	-	-	-	1	-	-	-
techn. dag-															
onderwijs	36	30	6	-	-	-	-	-	-	-	22	4	-	10	-
ov. dagon-															
derwijs	14	11	3	-	-	-	-	-	2	1	-	-	-	10	1
niet-agra-															
rische cur-															
sus	7	5	2	-	-	-	-	-	-	1	6	-	-	-	-
geen	65	42	23	4	8	1	5	3	-	-	11	9	17	1	6
onbekend	26	14	12	-	1	-	-	2	2	2	-	11	6	-	2

1 87 1

DE ONGEHUWDE DOCHTERS

	Aantal ongehuwde dochters ≥ 15 jaar met als beroep										Stu- de- rend	Ziek en onbe- kend
	totaal	thuis	thuis en in bedrijf	huis- houdster, dienst- bode	winkel- bedien- de	admi- ni- stra- tief	gezins- kraam- kinderver- zorgster, verpl.	onder- wij- zeres	reli- gieuze	ove- rige be- roe- pen		
andbouwers:												
1 - 5 ha	28	3	1	8	2	3	2	1	2	1	4	1
5 - 10 ha	125	23	7	47	5	6	11	1	3	8	11	3
10 - 15 ha	70	8	8	21	1	1	11	1	1	5	10	3
15 - 20 ha	24	9	3	4	1	1	4	-	-	1	1	-
≥ 20 ha	17	3	3	1	-	-	1	-	3	1	4	1
totaal	264	46	22	81	9	11	29	3	9	16	30	8
groep C	77	22	1	23	4	1	1	-	1	14	4	6
groep D	12	3	2	2	-	-	-	-	-	4	-	1
speciaal	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
leeftijd van de dochter:												
< 19 jaar	153	35	5	43	3	6	6	-	-	11	32	12
19 - 29 jaar	168	25	18	58	10	6	21	2	5	18	2	3
≥ 30 jaar	33	11	2	5	-	-	3	1	5	5	-	1
totaal	354	71	25	106	13	12	30	3	10	34	34	16

Bron: C.D. 1964.

BEROEPEN VAN DE SCHOONZOONS

	Werkend in de landb.		Werkend buiten de landbouw							Beroep onbekend		
	Aant. schoonzoons	zelf-standig	in loondienst	zelf-standig	landb. ver-want	hoofdarbeider		handarbeider	fabrieks-arbeider	ov. beroepen		
						vrije beroep + onder-wijs	admini-stratief			vakar-beider	ge-schoold	on-ge-schoold
Landbouwers:												
1 - 5 ha	8	4	-	1	-	-	-	-	1	-	1	1
5 - 10 ha	73	27	2	3	3	-	1	14	11	1	8	3
10 - 15 ha	31	13	1	-	2	-	2	2	6	-	4	1
15 - 20 ha	29	16	1	1	2	1	3	-	-	-	2	3
≥ 20 ha	17	9	-	-	-	1	-	3	2	-	1	1
totaal	158	69	4	5	7	2	6	19	20	1	16	9

Groep C	39	8	-	2	-	-	4	5	6	-	12	2
Groep D	27	8	2	1	-	-	3	2	3	1	6	1

Alle geënquêteerden	224	85	6	8	7	2	13	26	29	2	34	12

Bron: C.D. 1964.

BEDRIJFSOPVOLGING

	Totaal aantal be- drijven ¹⁾	Bedrijfshoofden van 50 jaar en ouder						
		to- taal 1)	met opvolger(s)		bedr. zal (vermoe- delijk) bij een ander wor- den gevoegd	zonder opvol- ger	opvolging onbekend	
			met name ge- noemd	niet met name ge- noemd			als zoda- nig opge- geven	overige gevallen
Landbouwers:								
1 - 5 ha	42	27	6	1	1	11	3	5
5 - 10 ha	147	86	34	14	2	20	2	14
10 - 15 ha	86	39	20	7	-	3	2	7
15 - 20 ha	36	21	14	3	-	-	3	1
≥ 20 ha	18	13	7	1	-	1	2	2
alle landbouwers	329	186	81	26	3	35	12	29
Overige grondgebruikers:								
groep C ≥ 1 ha	87	43	6	4	2	12	3	16
groep D ≥ 1 ha	21	20	7	1	-	7	5	-
Alle geënquêteerden	437	249	94	31	5	54	20	45

- 90 -

1) Waarvan gegevens bekend.

Bron: D.C. 1964.

Aantal aangewezen opvolgers														
to- taal	relatie tot bedr.hoofd		leeftijd				agrarisch onder- wijs			huidig beroep				
	zoon(s)	schoon- zoon + ov. fam.	<20 jaar	20 30 jaar	≥ 30 jaar	onbe- kend	m.l.s. of l.l.s.	a.l.c.	geen	meew. op het bedr.	niet agr. be- roep	schoo- gaand	on- be- kend	
Landbouwers:														
1 - 5 ha	6	6	-	1	3	2	-	1	2	3	4	1 ¹⁾	1	-
5 - 10 ha	34	33	1	6	16	10	2	5	14	15	27	2	3	2
10 - 15 ha	20	20	-	7	6	7	-	9	7	4	18	-	2	-
15 - 20 ha	18	16	2	-	5	13	-	3	11	4	18	-	-	-
≥ 20 ha	8	7	1	3	2	3	-	3	5	-	8	-	-	-
alle landbouwers	86	82	4	17	32	35	2	21	39	26	75	3	6	2
Ov. grondgebruikers:														
groep C ≥ 1 ha	6	6	-	2	4	-	-	3	1	2	5	-	1	-
groep D ≥ 1 ha	7	7	-	-	2	5	-	-	1	6	3	4	-	-
Alle geënquêteerden	99	95	4	19	38	40	2	24	41	34	83	7	7	2

1 91 1

1) Boerenknecht.

Bron: C.D. 1964.

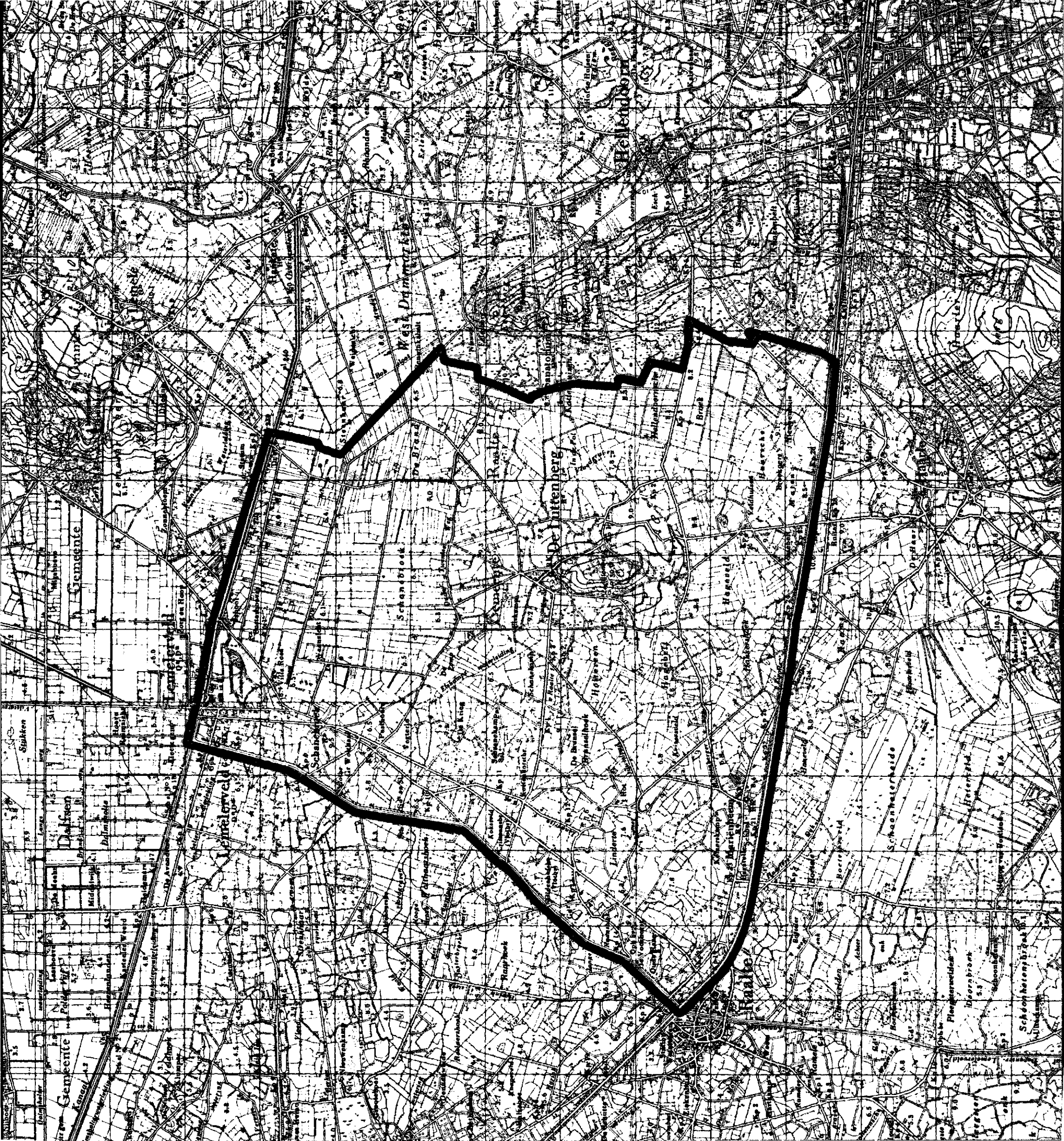
VERGROTING, VERPLAATSING, VERKOOP

	Aantal be- drijven met gegevens	Aantal grondgebruikers dat wil				verkopen	
		vergroten	vergroten en verplaatsen	verplaatsen	totaal	oppervl. in ha kadastraal	
Landbouwers:							
1 - 5 ha	42	13	1	-	2	5,96	
5 - 10 ha	147	55	3	3	8	60,15	
10 - 15 ha	86	36	1	5	-	-	
15 - 20 ha	36	11	1	1	1	15,91	
≥ 20 ha	18 1)	4	1	1	-	-	
totaal	329	119	7	10	11	82,02	
Overige grondgebruikers:							
groep C ≥ 1 ha	87	17	2	-	1	8,93	
groep D ≥ 1 ha	20	3	-	-	1	3,96	
spec. ≥ 1 ha	4	-	-	-	-	-	
Alle geënquêteerden	440	139	9	10	13	94,91	

- 92 -

1) Eén landbouwer wil zijn bedrijf splitsen.

Bron: C.D. 1964.

In de reeks Verslagen van het Landbouw-Economisch Instituut zijn op dit gebied reeds verschenen of verschijnen binnenkort:

- Verslag No. 2 Reutum-Ageleresch. Sociaal-economische schets van een ruilverkaveling in Twenthe, november 1962.
- Verslag No. 7 Veghel-Erp. Sociaal-economische schets van het ruilverkavelingsgebied, december 1962.
- Verslag No. 11 Delt-Oude Weer. Sociaal-economische schets van het ruilverkavelingsgebied in het Groninger Hogeland, februari 1963.
- Verslag No. 17 Heiligenbergerbeek. Sociaal-economische schets van een ruilverkavelingsgebied in het Utrechtse zandgebied, april 1963.
- Verslag No. 18 De Haagse Beemden. Sociaal-economisch onderzoek in een ruilverkavelingsgebied in de Baronie van Breda, mei 1963.
- Verslag No. 19 Ursem. Sociaal-economische schets van een ruilverkavelingsgebied in Westfriesland, mei 1963.
- Verslag No. 20 Noord-Beveland. Sociaal-economische schets van het voormalige eiland, mei 1963.
- Verslag No. 24 Het Geestmerambacht. Een onderzoek naar enkele sociaal-economische vraagstukken verband houdende met de voorbereiding van de ruilverkaveling, juni 1963.
- Verslag No. 36 Dantumadeel. Aanvullende sociaal-economische schets van een ruilverkaveling in de Friese Wouden, oktober 1963.
- Verslag No. 39 Hattem-Wezep. Sociaal-economische schets van het ruilverkavelingsgebied op de Noordelijke Veluwe, oktober 1963.
- Verslag No. 45 Beneden-Donge. Sociaal-economische schets van het ruilverkavelingsgebied tussen Dongen en 's-Gravenmoer, oktober 1963.
- Verslag No. 46 Kamperveen-Zalk. Sociaal-economische schets van het ruilverkavelingsgebied ten zuiden van de stad Kampen, oktober 1963.
- Verslag No. 51 Sneeker-Oudvaart. Sociaal-economische schets van een ruilverkavelingsblok in het Friese weidegebied, november 1963.
- Verslag No. 52 Wanroij. Sociaal-economische schets van het ruilverkavelingsgebied, november 1963.
- Verslag No. 53 Uden. Sociaal-economische schets van het ruilverkavelingsgebied, november 1963.
- Verslag No. 60 Slangenborg. Sociaal-economische schets van een ruilverkaveling in het Groninger landschap Westervolde, januari 1964.
- Verslag No. 63 Mierlo. Sociaal-economische schets van het ruilverkavelingsgebied tussen Eindhoven en Helmond, februari 1964.
- Verslag No. 70 Sleenerstroom. Een sociaal- en bedrijfseconomisch onderzoek in het ruilverkavelingsgebied ten westen van Emmen, april 1964.

- Verslag No. 74 Vries. Sociaal-economische schets van het ruilverkavelingsgebied in het noorden van Drenthe, april 1964.
- Verslag No. 78 Rijsbergen. Sociaal-economische schets van het ruilverkavelingsgebied ten zuiden van Breda, mei 1964.
- Verslag No. 86 Genemuiden. Sociaal-economische schets van het ruilverkavelingsblok aan het Zwarte Water, juni 1964.
- Verslag No. 91 Bergen. Sociaal-economische schets van een ruilverkavelingsblok in Noord-Limburg, juli 1964.
- Verslag No. 101 Zuiddorpe-Clinge. Sociaal-economische schets van een ruilverkavelingsgebied in de grensstreek van oostelijk Zeeuwsch-Vlaanderen, september 1964.
- Verslag No. 102 Oukoop-Kortijk. Sociaal-economische schets van het ruilverkavelingsblok in het Utrechtse weidegebied, september 1964.
- Verslag No. 103 Budel-Strijper Aa. Sociaal-economische schets van twee ruilverkavelingsgebieden in de Brabantse Kempen, november 1964.
- Verslag No. 108 Luttenberg. Sociaal-economische schets van het ruilverkavelingsgebied in Salland, januari 1965.
- Verslag No. 109 Meeden-Scheemda. Sociaal-economische schets van een ruilverkavelingsgebied in het Oud-Oldambt, januari 1965.
- Verslag No. 110 Ooststellingwerf. Sociaal-economische schets van een ruilverkavelingsgebied in het zuiden van de Friese Wouden, januari 1965.